

(NMEO २०२३-२४ : मार्गदर्शक सूचना)

जा.क्र.विप्र.२/रा.खा.ते.अभियान NMEO/मा.सू.२३-२४/प्र.क्र.०६/—/२३
कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, साखर संकुल, पुणे -४११००५,
ईमेल : nmoopdda@gmail.com, दिनांक : १८/०७/२०२३

प्रति,

- १) विभागीय कृषि सह संचालक (सर्व संबंधीत)
- २) जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी (सर्व संबंधीत)

विषय : राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियान (National Mission on Edible Oil: NMEO) सन २०२३-२४ अंतर्गत
कार्यक्रम अंमलबजावणीसाठीच्या मार्गदर्शक सूचना.....

संदर्भ : १) केंद्र शासनाने ऑगस्ट २०१८ मध्ये NFSM च्या संकेत स्थळावर प्रसिध्द केलेल्या

Re-vamped: NFSM- Operation Guideline: Part-III (NFSM Oilseed & Oilpalm)

२) शासन पत्र No.RKV-०१२३/C.R.१३/१४-A, Dated 30th May, 2023

३) शासन निर्णय क्र. राखातेअ२०२३/प्र.क्र.६७/४-अ, दि.२७ जून, २०२३ (प्रशा.मान्यता-राज्य शासन)

सन २०२३-२४ पासून केंद्र शासनाने राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा अभियान (गळीतधान्य व तेलताड) चा अंतर्भाव राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियान (National Mission on Edible Oil-NMEO) मध्ये केला आहे. याअंतर्गत खालील तीन अभियानाची राज्यात अंमलबजावणी करण्यात येत आहे,

- १) अभियान क्र. १ (गळीतधान्य पिके)
- २) अभियान क्र. ३ (वृक्षजन्य तेलबिया पिके)
- ३) विशेष अभियान (TRFA) भातपड क्षेत्रामध्ये गळीतधान्य उत्पादन वाढ

राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियान (गळीतधान्य व तेलताड) अंतर्गत उपरोक्त अभियानाचे वार्षिक कृति आराखडे कृषि आयुक्तालयाच्या नियोजन शाखेमार्फत राज्य स्तरीय मान्यता समितीच्या (SLSC) मान्यतेस सादर करण्यात आले होते. त्यास संदर्भीय दि. ३० मे, २०२३ च्या इतिवृत्ताने मान्यता प्राप्त झाली असून राज्य शासनाची संदर्भीय दि. २७ जून, २०२३ च्या पत्रान्वये अभियान अंमलबजावणीसाठी प्रशासकीय मान्यता प्राप्त आहे.

सादर अभियानाच्या कार्यकारी मार्गदर्शक सुचना केंद्र शासनाने संदर्भ क्र. १ अन्वये निर्गमित केलेल्या असून सादर कार्यकारी मार्गदर्शक सुचना केंद्र शासनाच्या www.nfsm.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहेत. त्यानुसार राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियान (NMEO) अभियानाच्या मार्गदर्शक सूचनां व जिल्हा / बाबनिहाय कार्यक्रम सोबत सहपत्रीत केला आहे.

सादर मार्गदर्शक सुचना कृषी विभागाच्या संकेतस्थळावर (<http://www.krishi.maharashtra.gov.in>) प्रसिध्द करण्यात आलेल्या आहेत. त्याप्रमाणे जिल्हा अधिक्षक कृषी अधिकारी यांनी तालुकानिहाय लक्षांक निर्धारित करून क्षेत्रिय स्तरावर अभियानाची तात्काळ अंमलबजावणी करावी.

सोबत:- वरीलप्रमाणे

(विकास पीटिल)

संचालक (नि.व गु.नि.)

कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

प्रत : १) मा.अपर मुख्य सचिव (कृषि), कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय विस्तार, मुंबई-३२ यांना माहितीस्तव सविनय सादर.
२) मा. जिल्हाधिकारी (सर्व संबंधित) यांना माहितीस्तव सविनय सादर.

पुढील योग्य त्या कार्यवाहीस्तव समादाराने अग्रेषित

- १) मा.व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य बियाणे महामंडळ, महाबीज भवन, अकोला.
- २) मा.व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळ, प्रभादेवी, राजन हाऊस, मुंबई.
- ३) क्षेत्रीय व्यवस्थापक, राष्ट्रीय बियाणे महामंडळ (NSC), ६८१-६९०, मार्केट यार्ड, गुलटेकडी, पुणे ४११ ०३७.

- वाचा :**
१. केंद्र शासनाच्या रा.अ.सु.अ.(गळीत व तेलताड) बाबत सुधारीत कार्यकारी मार्गदर्शक सूचना २०१८-१९ व २०१९-२०
 २. शासन निर्णय क्रमांक डीसीटी २३१६/प्र.क्र.१३३/का.१४१७, मंत्रालय, मुंबई, दि. ०५ डिसेंबर, २०१६ (PFMS)
 ३. शासन निर्णय क्रमांक सुकृऔ-२०१६/प्र.क्र.३०१/११- अ, मंत्रालय, मुंबई, दि.२१ जानेवारी, २०१७ (DBT)
 ४. शासन निर्णय क्रमांक संकीर्ण-२०१७/प्र.क्र.३१/१७- अ, मंत्रालय, मुंबई, दि.१९ एप्रिल, २०१७ व १२ सप्टेंबर, २०१७ (DBT)
 ५. शासन निर्णय क्रमांक सुकृऔ-२०१६/प्र.क्र.३०१/११- अ, मंत्रालय, मुंबई, दि.२८ एप्रिल, २०१७
 ६. शासन निर्णय कृषि व प.दु.म. विभाग क्र. पीएफएम २०१७/प्र.क्र.४५/१७/२ अ, दि. २७ सप्टेंबर, २०१७ (नियोजन)
 ७. शासन निर्णय कृषि व प.दु.म. विभाग क्र. ०४१८/प्र.क्र.१५५/१४ए, दि.२७ एप्रिल, २०१८ (उ.शे.स.शे.)
 ८. शासन निर्णय क्रमांक संकीर्ण १६१७/प्र.क्र.३१ (भाग २) /१८/१७- अ, मुंबई, दि. ०४ जानेवारी, २०१९ (DBT)
 ९. शासन परिपत्रक क्र. संकीर्ण-०९१९/प्र.क्र.२२१/१४-अ, दिनांक ०४ नोव्हेंबर, २०२०
 १०. आयुक्तालयाचे अंतरिम मा.सु.बाबत पत्र जा.क्र.कृ.आ./विप्र-२/राखातेअ२३-२४/मा.सु./प्र.क्र.६/१७५६५, दि.२५ मे, २०२३.
 ११. शासन पत्र No.RKV-०१२३/C.R.१३/१४-A, Dated ३०th May, २०२३
 १२. शासन निर्णय क्र. राखातेअ२०२३/प्र.क्र.६७/४-अ, दि.२७ जून, २०२३ (प्रशासकीय मान्यता-राज्य शासन)
 १३. आयुक्तालयाचे वाढीव लक्षांकाबाबत पत्र जा.क्र.विप्र-२/राखातेअ/सोयबिवित्त/मासु/प्र.क्र.६/२१६०४/ दि.२८ जून, २०२३.

सन २०२३-२०२४ : राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियान

(NFSM-Oilseeds and Oil Palm subsumed as National Mission on Edible Oil-NMEO)

अंमलबजावणी बाबत मार्गदर्शक सूचना

प्रस्तावना :

सन २०१४-१५ पासून राज्यात केंद्र पुरस्कृत राष्ट्रीय गळीतधान्य आणि तेलताड अभियानाची (NMOOP) अंमलबजावणी करण्यात येत होती. सन २०१८-१९ मध्ये केंद्र शासनाने सदर अभियान राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा अभियानांतर्गत गळीतधान्य आणि तेलताड अभियान म्हणून अंतर्भूत केले होते. तदनंतर, सन २०२२-२३ पासून केंद्र शासनाने सदर अभियानाचे रुपांतर राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियान म्हणून केले आहे. केंद्र शासनाच्या अभियानाविषयक सुधारीत कार्यकारी मार्गदर्शक सूचना (Re-vamped NFSM New Operational Guideline 2018-19, 2019-20) या केंद्र शासनाच्या (www.nfsm.gov.in) व कृषी विभागाच्या (<http://www.krishi.maharashtra.gov.in>) संकेतस्थळावर प्रसिद्ध करण्यात आल्या असून त्यानुसार अभियानाची अंमलबजावणी करावयाची आहे. अभियान अंमलबजावणीसाठी निधीचा विनियोग हा केंद्र व राज्य ६० : ४० या प्रमाणात करावयाचा आहे.

सन २०२३-२४ मध्ये सदर अभियानांतर्गत राज्यात खालील तीन अभियानांची अंमलबजावणी करावयाची आहे,

अभियान क्र. १ (गळीतधान्य पिके): प्रस्तुत अभियानात सोयाबीन, भुईमुग, तीळ, सुर्यफुल, करडई, जवस व मोहरी या प्रमुख गळीतधान्य पिकांचा अंतर्भाव आहे. अभियानात पायाभूत व प्रमाणित बियाणे उत्पादन, प्रमाणित बियाणे वितरण, सुधारीत तंत्रज्ञानावर आधारीत पिक प्रात्यक्षिके, शेतीशाळा व प्रशिक्षण याद्वारे तंत्रज्ञान प्रसार, अनुदानीत दराने कृषि निविष्ठा, सिंचन सुविधांचा पुरवठा व फ्लेक्झी फंड या घटकांचा अंतर्भाव राहणार आहे.

अभियान क्र. ३ (वृक्षजन्य तेलबिया पिके): प्रस्तुत अभियानात करंज, महुआ व कोकम या वृक्षजन्य तेलबिया पिकांचा समावेश असून सदर पीकांच्या क्षेत्रवृद्धीसाठी पाणलोट व पडीक क्षेत्रावर लागवड व तदनंतर देखभाल करणे अपेक्षित आहे. या अभियानांतर्गत क्षेत्रविस्तार, रोपवाटीका निर्माती, लागवडीनंतर दुस-या वर्षापासून फळधारणेपर्यंत देखभाल, प्रशिक्षणे व फ्लेक्झी फंड या घटकांचा समावेश आहे.

विशेष अभियान (TRFA)- भातपड क्षेत्रामध्ये गळीतधान्य उत्पादन वाढ: प्रस्तुत अभियानात भुईमुग, करडई, जवस व मोहरी या प्रमुख गळीतधान्य पिकांचा अंतर्भाव आहे. प्रात्यक्षिके व प्रशिक्षण याद्वारे तंत्रज्ञान प्रसार, एकात्मिक अन्नद्रव्ये व्यवस्थापन, अनुदानीत दराने कृषि निविष्ठा व सिंचन सुविधांचा पुरवठा या घटकांचा सदर अभियानात समावेश आहे

सन २०२३-२४ रा.खा.ते.अ. अंतर्गत अभियान क्र. १ (गळीतधान्य) : घटकनिहाय आर्थिक मापदंड

अ.क्र	घटक / बाब	अनुदानाचा दर	अनुदान पात्रतेचे निकष
अ) प्रमुख घटक - बियाणे			
अ १	पायाभूत बियाणे उत्पादन	राज्यासाठी अधिसूचीत वाणांचे उत्पादीत पायाभूत बियाणासाठी उच्चतम मर्यादा रु.२५००/क्वि.	महाबीज व केंद्रीय संस्था यांच्याकडून राज्यांतर्गत उत्पादीत केलेल्या गळीतधान्य पिकांच्या १० वर्षांचे आतील राज्यासाठी अधिसूचीत झालेल्या वाणांच्या पायाभूत व प्रमाणित बिजोप्तादनासाठी (महाराष्ट्र राज्य बीज प्रमाणीकरण यंत्रणेच्या मुक्तता अहवालानुसार) उत्पादनाच्या समप्रमाणात किंवा उच्चतम रु.२५००/क्वि. प्रमाणे अनुदान अनुज्ञेय राहिल. तसेच, ५ वर्षातील वाणांच्या बियाणे उत्पादनासाठी रु.१००/क्वि. पूरक अनुदान अनुज्ञेय राहिल.
अ २	प्रमाणित बियाणे उत्पादन	राज्यासाठी अधिसूचीत वाणांचे उत्पादीत प्रमाणित बियाणासाठी उच्चतम मर्यादा रु.२५००/क्वि.	
अ ३	प्रमाणित बियाणे वितरण	किमतीच्या ५०% सुधारीत वाणासाठी रु.४०००/क्वि. मर्यादेत तर संकरीत / तीळ पिकांच्या वाणासाठी रु.८०००/क्वि. मर्यादेत	शासकीय बियाणे पुरवठादार संस्था यांच्याकडील मागील १५ वर्षातील राज्यासाठी अधिसूचीत वाणांच्या प्रमाणित बियाणे वितरणासाठी अनुदान अनुज्ञेय राहिल.
ब) प्रमुख घटक - तंत्रज्ञान प्रसारण			
ब १	पिक प्रात्याक्षिके (शेतकरी शेतीशाळा संलग्न)	निर्धारित प्रात्यक्षिक तंत्रज्ञान पॅकेज प्रमाणे पीकनिहाय उच्चतम मर्यादा सोयाबीन रु.६०००/हे. करडई रु.३०००/हे. जवस रु.३०००/हे. मोहरी रु.३०००/हे. सुर्यफुल रु.३०००/हे. भुईमुग रु. १००००/हे.	विभागस्तरावर संलग्न कृषि विद्यापीठांच्या सल्ल्याने जिल्हानिहाय व पीकनिहाय प्रात्यक्षिक तंत्रज्ञान पॅकेज तयार करावीत. पिक प्रात्यक्षिकांसाठी सर्व निविष्ठा घटक पुरवठ्याकरीता सदर पीकासाठी दर्शविलेल्या उच्चतम मर्यादेत अनुदान अनुज्ञेय राहिल. रासायनिक खतावरील खर्च लाभार्थी शेतकऱ्याने स्वतः करावयाचा आहे यासाठी अनुदान देय नाही.
ब २	आय.पी.एम. शेतकरी शेतीशाळा (शेतकरी शेतीशाळा संलग्न)	एकूण ₹ १४०००/- प्रती प्रशिक्षण (शेतीशाळा मार्गदर्शक सूचनांप्रमाणे)	Cropsap-शेतीशाळाच्या संदर्भीय दि. २६/०५/२३ च्या मा. सु. धर्तीवर
ब ३	शेतकरी प्रशिक्षण	रु. २४०००/प्रशिक्षण प्रमाणे	३० शेतक-यांच्या समूहासाठी २ दिवसांकरीता
ब ४	अधिकारी प्रशिक्षण	रु.३६,०००/प्रशिक्षण प्रमाणे	२० कर्मचारी समूहासाठी २ दिवसांकरीता
क) प्रमुख घटक - उत्पादन वाढीसाठी निविष्ठा व सिंचन सुविधा			
क १	जिप्सम, चुनखडी, गंधक	उच्चतम मर्यादा रु. ७५०/हे.	उत्पादन वाढीसाठी कृषि निविष्ठा किंमतीच्या ५० टक्के किंवा शेजारच्या रकान्यात निविष्ठेसमोर दर्शविल्याप्रमाणे अनुदान दराची उच्चतम मर्यादा यापैकी किमानप्रमाणे अनुदान अनुज्ञेय राहिल. शेतकरी शेतीशाळा संलग्न राबवावा.
क २	जैविक खतांचा वापर	उच्चतम मर्यादा रु. ३००/हे.	
क ३	पिक संरक्षण औषधे कीटनाशके/तणनाशके	उच्चतम मर्यादा रु. ५००/हे.	
क ४	एन. पी. व्ही.चा वापर	उच्चतम मर्यादा रु. ५००/हे.	
क ५	पाईप्स पुरवठा (कृषि यांत्रिकीकरण उपअभियान मार्गदर्शक सुचनांप्रमाणे)	किमतीच्या ५०% किंवा उच्चतम मर्यादा रु.१५००० प्रती लाभार्थी मर्यादेत	पाईप्सच्या प्रकारानुसार अनुदान दर राहिल (रु.५०/- प्रती मीटर एच.डी.पी.ई.पाईप, रु.३५/- प्रती मीटर पी.व्ही.सी. पाईप व रु. २०/- प्रती मीटर एच.डी.पी.ई. लॅमीनेटेड पाईप)
ड) प्रमुख घटक : फ्लेक्झी निधी			
ड १	छोटे तेलघाणा सयंत्र	किमतीच्या ५०% किंवा उच्चतम मर्यादा रु. १,८०,००० /- प्रती यंत्र	कृषि यांत्रिकीकरण उपअभियान मार्गदर्शक सुचनांप्रमाणे उच्चतम अनुदान मर्यादा लागू राहिल.
ड २	डिझेल / विद्युत पंपसंच	किमतीच्या ५० टक्के किंवा उच्चतम रु.१००००/प्रती पंपसंच याप्रमाणे	कृषि यांत्रिकीकरण उपअभियान मार्गदर्शक सुचनांप्रमाणे उच्चतम अनुदान मर्यादा लागू राहिल.
ड ३	मनुष्यचलित टोकन यंत्र	किमतीच्या ५० टक्के किंवा उच्चतम रु.१००००/प्रती यंत्र याप्रमाणे	कृषि यांत्रिकीकरण उपअभियान मार्गदर्शक सुचनांप्रमाणे उच्चतम अनुदान मर्यादा लागू राहिल.
ड ४	मनुष्यचलित सायकलवर चालणारे सिड ड्रिल	किमतीच्या ५० टक्के किंवा उच्चतम रु.५०००/प्रती यंत्र याप्रमाणे	
ड ५	गोदाम उभारणी	खर्चाच्या ५०% किंवा उच्चतम मर्यादा रु. १२.५०लाख / २५० मे. टन क्षमता	FPO / FPC/शेतकरी गट यांना अनुदान अनुज्ञेय राहिल.
इ) प्र.घ. : अभियान व्यवस्थापन खर्च		--	क्रॉप कटींग, कंत्राटी कर्मचारी मानधन व आकस्मिक खर्चासाठी

रा.खा.ते.अ.अंतर्गत अभियानक्र. ३ (वृक्षजन्य तेलबिया) : घटकनिहाय आर्थिक मापदंड संक्षिप्त तपशील

अ.क्र	घटक / बाब	अनुदानाचा दर	अनुदान पात्रतेचे निकष
अ. प्रमुख घटक - क्षेत्रविस्तार लागवड			
अ १	करंज वृक्ष	रु.२०,०००/हे. प्रमाणे	वृक्ष लागवडीसाठी १ हे. करीता पिकनिहाय दर्शविल्याप्रमाणे उच्चतम अनुदान मर्यादेत अनुज्ञेय राहिल.
अ २	कोकम वृक्ष	रु.१५,०००/ हे. प्रमाणे	
अ ३	महुआ वृक्ष	रु.१५,०००/ हे. प्रमाणे	
ब. प्रमुख घटक - क्षेत्रविस्तार व लागवडीनंतर देखभाल			
ब १	करंज वृक्ष (४ वर्षे)	रु.२०००/ हे. प्रमाणे	लागवडीनंतर १ वर्षांच्या कालावधीपासून पुढील निर्धारित कालावधीपर्यंत देखभालीसाठी प्रतिवर्ष उच्चतम अनुदान मर्यादेत अनुज्ञेय राहिल.
ब २	कोकम वृक्ष (६ वर्षे)	रु.२०००/ हे. प्रमाणे	
ब ३	महुआ वृक्ष (८ वर्षे)	रु.२०००/ हे. प्रमाणे	
क. प्रमुख घटक - तंत्रज्ञान प्रसारण घटक			
क १	जिल्हा स्तर शेतकरी प्रशिक्षण	रु.२४,०००/- प्रती प्रशिक्षण	शेतकरी व निविष्टा विक्रेते ३० प्रशिक्षणार्थीच्या समूहासाठी २ दिवसांकरीता
क २	विभागस्तर कर्मचारी प्रशिक्षण	रु.३६,०००/- प्रती प्रशिक्षण	२० कर्मचारी समूहासाठी २ दिवसांकरीता
ड. प्रमुख घटक - फ्लेक्झिनिधी (गरजेनुरूप उपक्रम)			
ड १	डिझेल / विद्युत पंपसंच	किंमतीच्या ५० टक्के किंवा उच्चतम रु.१००००/प्रती पंपसंच याप्रमाणे	कृषि यांत्रिकीकरण उपअभियान मार्गदर्शक सुचनांप्रमाणे उच्चतम अनुदान मर्यादा लागू राहिल.
इ. प्रमुख घटक - व्यवस्थापन व आकस्मिक खर्च			अनुषंगीक आकस्मिक खर्चासाठी

रा.खा.ते.अ.अंतर्गत विशेष अभियान (TRFA) : घटकनिहाय आर्थिक मापदंड संक्षिप्त तपशील

अ.क्र	घटक / बाब	अनुदानाचा दर	अनुदान पात्रतेचे निकष
अ) प्रमुख घटक- तंत्रज्ञान प्रसारण			
अ १	गट प्रात्याक्षिके	निर्धारित प्रात्यक्षिक तंत्रज्ञान पॅकेज प्रमाणे पीकनिहाय उच्चतम मर्यादा करडई रु.३०००/हे. जवस रु.३०००/हे मोहरी रु.३०००/हे सुर्यफुल रु.३०००/हे भुईमुग रु. रु. १००००/हे.	विभागस्तरावर संलग्न कृषि विद्यापीठांच्या सल्ल्याने जिल्हानिहाय व पीकनिहाय प्रात्यक्षिक तंत्रज्ञान पॅकेज तयार करावीत. पिक प्रात्यक्षिकांसाठी सर्व निविष्टा घटक पुरवठ्याकरीता सदर पीकासाठी दर्शविलेल्या उच्चतम मर्यादेत अनुदान अनुज्ञेय राहिल. रासायनिक खतावरील खर्च लाभार्थी शेतकऱ्याने स्वतः करावयाचा आहे यासाठी अनुदान देय नाही.
अ २	प्रमाणित बियाणे वितरण	किंमतीच्या ५०% सुधारीत वाणासाठी रु.४०००/क्वि. मर्यादेत	शासकीय बियाणे पुरवठादार संस्था यांच्याकडील मागील १५ वर्षातील राज्यासाठी अधिसूचित वाणांच्या प्रमाणित बियाणे वितरणासाठी अनुदान अनुज्ञेय राहिल.
अ २	शेतकरी प्रशिक्षण	रु. २४०००/प्रशिक्षण प्रमाणे	३० शेतक-यांच्या समूहासाठी २ दिवसांकरीता
अ ३	अधिकारी प्रशिक्षण	रु.३६,०००/प्रशिक्षण प्रमाणे	२० कर्मचारी समूहासाठी २ दिवसांकरीता
ब) प्रमुख घटक - उत्पादन वाढीसाठी निविष्टा व सिंचन सुविधा (कृषि यांत्रिकीकरण उपअभियान प्रमाणे अनुदान मर्यादा)			
ब १	सूक्ष्ममूलद्रव्ये	उच्चतम मर्यादा रु. ५५०/हे.	उत्पादन वाढीसाठी कृषि निविष्टा किंमतीच्या ५० टक्के किंवा शेजारच्या रकान्यात निविष्टेसमोर दर्शविल्याप्रमाणे अनुदान दराची उच्चतम मर्यादा यापैकी किमानप्रमाणे अनुदान अनुज्ञेय राहिल. शेतकरी शेतीशाळा संलग्न राबवावा.
ब २	जैविक किटकनाशके	उच्चतम मर्यादा रु. ५००/हे.	
ब ३	पाईप्स पुरवठा (कृषि यांत्रिकीकरण उपअभियान मार्गदर्शक सुचनांप्रमाणे)	किंमतीच्या ५०% किंवा उच्चतम मर्यादा रु. १५००० प्रती लाभार्थी मर्यादेत	पाईप्सच्या प्रकारानुसार अनुदान दर राहिल (रु.५०/- प्रती मीटर एच.डी.पी.ई.पाईप, रु.३५/- प्रती मीटर पी.व्ही.सी. पाईप व रु. २०/- प्रती मीटर एच.डी.पी.ई. लॅमीनेटेड पाईप)

राज्य अन्न सुरक्षा अभियान कार्यकारी समिती (SFSMEC) :

अभियान अंमलबजावणीसाठी शासन निर्णय दि.१९/५/२०१४ अन्वये मा. प्रधान सचिव (कृषि) यांच्या अध्यक्षतेखाली राज्य अन्न सुरक्षा अभियान कार्यकारी समिती गठीत करण्यात आली आहे.

समितीची कार्यक्षमता: राज्यस्तरीय वार्षिक कृती आराखडयास मंजूरी देणे, अभियान अंमलबजावणीच्या अनुषंगाने आढावा घेणे व मार्गदर्शन करणे, आवश्यकतेप्रमाणे बाब बदलास मंजूरी देणे.

त्याव्यतिरिक्त अन्न आणि पोषण सुरक्षा अन्नधान्य पिके अंतर्गत गठीत जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली जिल्हास्तरीय समिती व जिल्हास्तरीय बियाणे समिती राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियानास लागू राहिल.

अभियान नियंत्रण अधिका-यांची नेमणूक:

क्षेत्रीय स्तरावर खालील प्रमाणे अभियान नियंत्रण अधिकारी व आहरण संवितरण अधिका-यांची नेमणूक करणे बाबत शासनास प्रस्तावित केले आहे.

अ.क्र.	स्तर	अभियान नियंत्रण अधिकारी	आहरण व संवितरण अधिकारी
१	आयुक्तालय	आयुक्त (कृषि), पुणे	सहाय्यक संचालक (लेखा-१), कृषि आयुक्तालय
२	विभाग	संबंधीत विभागीय कृषि सहसंचालक	वि.कृ.स.सं.कार्यालयातील लेखा अधिकारी
३	जिल्हा	संबंधीत जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी	जि.अ.कृ.अ.कार्यालयातील लेखा अधिकारी

संदर्भिय दि.२७ सप्टेंबर, २०१७ च्या शासन निर्णयानुसार अभियानाची अंमलबजावणी सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन प्रणालीद्वारे (PFMS) करून वैयक्तिक लाभार्थ्यांच्या अनुदानाची रक्कम डीबीटीद्वारे त्यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यावर पीएफएमएस प्रणालीद्वारे जमा करावी.

अभियानांतर्गत समाविष्ट घटक व सनियंत्रण स्तर:

अ. क्र.	घटक	घटकांतर्गत समाविष्ट बाबी	सनियंत्रण स्तर
१	बियाणे घटक	मुलभूत बियाणे खरेदी अनुदान	केंद्र शासन
		बियाणे मिनीकीट्स	जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी / आयुक्तालय
		बिजोत्पादन, प्रमाणित बियाणे वितरण	जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी
२	तंत्रज्ञान प्रसार	गट प्रात्यक्षिके, शोतीशाळा, शेतकरी/विस्तार अधिकारी प्रशिक्षण	जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी
३	निविष्टा घटक	निविष्टा, पाईप्स पुरवठा	जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी
४	फ्लेक्झी फंड घटक	छोटे तेलघाणा सयंत्र, डिझेल / विद्युत पंपसंच, कृषि औजारे व गोदाम उभारणी	जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी
५	क्षेत्रविस्तार	लागवड व लागवडीनंतर देखभाल	जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी
६	प्रकल्प व्यवस्थापन	मानधन, भाडे तत्वावर वाहन व संकीर्ण	जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी

संदर्भिय दि.०४ जानेवारी २०१९ च्या शासन निर्णयान्वये “लाभार्थी शेतकऱ्यांनी कृषि निविष्टांची खरेदी अधिकृत विक्रेत्यांकडून कॅशलेस पद्धतीने किंवा रोखीने करावी. लाभार्थी शेतकऱ्याने वस्तू व सेवा कर (GST) क्रमांक असलेली खरेदी पावती सादर करणे बंधनकारक राहिल. तसेच, एका लाभार्थी शेतकऱ्यास एका वर्षात सर्व बाबी मिळून एकूण जास्तीत जास्त ५ हेक्टर पर्यंत लाभ घेता येईल.

महाडीबीटी प्रणाली व्यतिरिक्त अन्य आवश्यक बाबीसाठी लाभार्थी निवडीचे सर्वसाधारण निकष:

- शेतकरी उत्पादक गटांची प्रथम प्राधान्याने निवड करावी. निवडलेल्या गावात नोंदणीकृत शेतकरी उत्पादक गट नसल्यास नव्याने गटनिर्माती करून आत्मा संस्थेकडे गटाची नोंदणी करावी.
- नोंदणीकृत गटातील शेतकऱ्याचे स्वतःचे नावे ७/१२ व ८/अ उतारा असणे बंधनकारक राहिल.
- अनुसुचित जाती/जमाती मधील लाभधारकांनी जातीचा स्वयंसाक्षांकीत वैध दाखला अर्जासोबत जोडावा.
- कृषि सहाय्यकाने लाभार्थी निवड पंचायतराज संस्थेच्या सहभागाने करावी. मंडळ कृषि अधिकारी यांनी निकषानुसार तपासून लाभार्थी निवडीस अंतीम मान्यता द्यावी व लाभार्थी यादी तालुका कार्यालय/ पंचायत समिती/ जिल्हाधिकारी कार्यालयाच्या नोटीस बोर्डवर लावावी. तसेच, सन २०२३-२४ मध्ये वैयक्तिक लाभ दिलेल्या लाभधारकांची यादी नोटीस बोर्डवर प्रसिध्द करावी.
- विहित प्रमाणानुसार अनु. जाती/जमाती प्रवर्गाचे लाभार्थी, ३० टक्के महिला व ५ टक्के दिव्यांग लाभार्थ्यांना लाभ द्यावा.

६. जेथे शेतकरी गटामध्ये पुरेश्या प्रमाणात अनुसूचित जाती/जमाती प्रवर्गातील शेतकरी नसतील तेथे अनुसूचित जाती/जमाती प्रवर्गातील शेतक-यांची यादी तयार करून निवड करावयाच्या संख्येएवढ्या प्रमाणात सोडत पध्दतीने निवड प्रक्रिया सर्वासमक्ष पार पाडावी.
७. लाभार्थी शेतकरी मासिकाचा वर्गणीदार नसल्यास वर्गणीदार होण्यासाठी उद्युक्त करावे.
८. उपविभाग व जिल्हास्तरावरून या कार्यक्रमाचे सनियंत्रण करावे.

अ) अभियान क्र. १ - गळीतधान्य अभियान :

सदर अभियानांतर्गत तेलबिया पिकांखालील क्षेत्र व उत्पादकता वाढीचे उद्दिष्ट आहे. त्यासाठी खालील बाबी विचारात घ्याव्यात.

१. नविन वाणांच्या प्रचार व प्रसारावर विशेष भर देऊन बियाणे बदलाचे दरात वृद्धी करणे.
२. गळीतधान्य पिकांखालील सिंचित क्षेत्रात वृद्धी करणे.
३. कमी उत्पादकता असणा-या पिकांखालील क्षेत्र गळीतधान्य पिकाखाली आणणे.
४. तृणधान्ये/कडधान्ये/ऊस पिकात आंतरपीकाद्वारे गळीतधान्य पिकांखालील क्षेत्रात वाढ करणे.
५. भात/बटाटा पिकांच्या काढणीनंतर पडीक राहणा-या क्षेत्रावर गळीतधान्य पिके घेऊन क्षेत्र विस्तार करणे.

अभियान-१ (गळीतधान्य) चा जिल्हा व घटकनिहाय कार्यक्रम सोबतच्या विवरणपत्र क्र. १ मध्ये दर्शविला आहे.

समाविष्ट पिके व निवडण्यांत आलेले जिल्हे :

केंद्र शासनाच्या सुचनांनुसार ज्या जिल्हयांचे गळीतधान्य पिकांखालील क्षेत्र जास्त पण तुलनेत उत्पादकता कमी आहे असे जिल्हे उत्पादकता वाढीसाठी व ज्या जिल्हयांचे क्षेत्र कमी मात्र उत्पादकता जास्त आहे असे जिल्हे क्षेत्र विस्ताराचे दृष्टीने या अभियानांतर्गत निवडलेले आहेत.

अभियान-१ (गळीतधान्य) अंतर्गत पिकनिहाय निवडलेले जिल्हयांचा तपशील

क्र.	पिक	जिल्हे	जिल्हयांचे नाव
१	गळीतधान्य पिके	१९	नाशिक, धुळे, अहमदनगर, पुणे, सांगली, बीड, लातूर, उस्मानाबाद, नांदेड, हिंगोली, परभणी, बुलडाणा, अकोला, अमरावती, वाशिम, यवतमाळ, वर्धा, नागपुर, चंद्रपुर

क्षेत्र निवडः जि.अ.कृ.अ. यांनी क्षेत्र निवड करतांना जिल्ह्यातील पिकाखाली व्याप्त क्षेत्र लक्षात घेवून ज्या तालुक्यांत पिकाचे क्षेत्र जास्त आहे परंतु उत्पादकता सरासरीपेक्षा कमी आहे अशा तालुक्यांची उत्पादकता वाढीसाठी व ज्या तालुक्यात क्षेत्र कमी आहे मात्र उत्पादकता सरासरीपेक्षा जास्त आहे त्यांची क्षेत्र वृद्धीसाठी प्राधान्याने निवड करावी. जेथे क्षेत्र व उत्पादकता वाढीस वाव आहे अशा क्षेत्राची कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी निश्चिती करावी. जिल्हास्तरावरून तालुकानिहाय पिक उत्पादकता निर्धारित करण्याची कार्यवाही करून उत्पादकता लक्षांक ठरवून द्यावेत. नविन क्षेत्र आणि शेतकरी गटांना संधी मिळण्यासाठी शक्यतो मागील वर्षीचे क्षेत्र व गटांची पुन्हा निवड करू नये.

क्षेत्र निवडीसाठी मुलभूत सर्वेक्षणः

उत्पादन व उत्पादकता आधारीत क्षेत्र निवड करताना खालील बाबींचे मुलभूत सर्वेक्षण (प्रपत्र-१) करण्यात यावे.

- पिकनिहाय व वाणनिहाय व्याप्त क्षेत्र व वाण निहाय उत्पादकता.
- जमिन आरोग्य पत्रिकेनुसार जमीनीचा सामु, उपलब्ध नत्र, स्फुरद, पालाश व सुक्ष्ममुलद्रव्ये यांचा तपशील.
- उपलब्ध सिंचन सुविधा, सिंचित क्षेत्र व त्यापैकी गळीतधान्य पिकासाठी उपलब्ध सिंचनाचा तपशील.
- उपलब्ध टॅक्टर/पॉवर टीलर/बैल जोडी संख्या, औजारे निहाय उपलब्धता.
- पिकनिहाय निविष्टा वापराचे प्रमाण व शिफारसी प्रमाणे मात्रा व प्रत्यक्षात वापराचा तपशील.
- उपलब्ध कुशल व अकुशल मनुष्यबळ, सर्व्हिस प्रोव्हायडरची संख्या व सेवेचा तपशील.
- निविष्टा उपलब्धतेच्या सुविधा व तयार झालेल्या कृषि मालाची पणन व्यवस्था.
- शेतकरी गटांची निवड करून सहभागी होण्याकरीता त्यांची संमती घेणे.

क्षेत्र उत्पादकता आराखडाः विभागीय कृषि सहसंचालक, जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी, संलग्न कृषि विद्यापीठातील तज्ञ तसेच, तालुक्यातील ज्या शेतक-यांनी सदर पिकाच्या/वाणाच्या बाबत उच्चतम उत्पादकता मिळविलेली आहे त्यांचे समन्वयाने तालुकानिहाय व पीकनिहाय उत्पादकता लक्षांक जिल्हास्तरावरून निर्धारित करावेत.

रा. खा. ते. अभियान-१ (गळीतधान्य) च्या घटकनिहाय सविस्तर मार्गदर्शक सूचना:

अ) बियाणे घटक:

१) बियाणे मिनीकीट्सचा पुरवठा :

केंद्र शासनाकडून गळितधान्ये पिकांचे नविन वाणांचा शेतक-यांमध्ये प्रसार व अवलंब होण्याच्या दृष्टीने शेतक-यांचे शेतावर तुलनात्मक क्षेत्रीय चाचणीसाठी बियाणे मिनीकीट्स मोफत पुरविण्यात येतात. याअंतर्गत केंद्र शासनाकडून सोयाबीन पिकाचे मिनीकीट ८ किलो, भुईमुग २० किलो, मोहरी/करडई २ किलो, तीळ १ किलो प्रति मिनीकीट्स पॅकींग साईज मध्ये मिनीकीट पुरविण्यात येतील. नवीन वाणांची स्वेच्छेने तुलनात्मक चाचणी घेण्यास इच्छुक असलेल्या शेतक-यांना मिनीकीट्स कार्यक्रम द्यावा.

- १) बियाणे मिनीकीट प्राप्त होताच शेतक-यांना तात्काळ द्याव्यात व त्याचा पेरणीसाठी वापर करणे बंधनकारक राहिल.
- २) मिनीकीटचा पुरवठा विनामूल्य तत्वावर करण्यात येत असल्याने शेतक-यांकडून कोणतीही रक्कम वसूल करू नये.
- ३) मिनीकीट विनामूल्य तत्वावर देण्यात येत असल्याने याबाबत संबंधित लाभार्थ्यांस कुठल्याही प्रकारची नुकसान भरपाई लागू राहणार नाही याची स्पष्ट कल्पना घ्यावी.
- ४) मिनीकीट्स बियाणे प्राप्त झाल्यानंतर त्याचा तपशील खालील प्रपत्रात आयुक्तालयास सादर करावा.

अ.क्र.	पीक/वाण	मिनीकीट संख्या		प्राप्त दिनांक	पॅकेज ऑफ प्रॅक्टीसेस घडीपत्रीका प्राप्त (संख्या)	बीजप्रक्रीया कल्चर पॅकेट्स प्राप्त (संख्या)	मिनीकीट वाटप (संख्या)
		लक्षांक	प्राप्त				

५) मिनीकीट बियाणे नव्याने प्रचलीत करावयाच्या वाणांची क्षेत्रीय चाचणी घेण्याच्या उद्देशाने दिले जात असल्याने त्याची स्थानिक प्रचलीत वाणांशी तुलना करणे बंधनकारक आहे. त्यादृष्टीने जेवढ्या क्षेत्रावर मिनीकीट बियाणाची पेरणी केली जाईल तेवढ्याच क्षेत्रावर “कंट्रोल प्लॉट” म्हणून स्थानिक वाणाची पेरणी करून त्याचा तुलनात्मक तपशील नोंदविणे बंधनकारक आहे. त्यासाठी पेरणी ते काढणी पर्यंत सर्व निरीक्षणे संबंधित कृषि सहाय्यकाने नोंदवून प्राप्त उत्पादन व उत्पादकतेचा तपशील हंगाम संपताच खालील प्रपत्रात आयुक्तालयास सादर करण्याची दक्षता घ्यावी.

Supplying Agency	Crop/variety	Minikits (Nos)		Performance(Yield in Kg/ha.)					Seed Produced from Minikits	
		Allocated	Received	Minikit Plot yield	Control Plot variety	Control Plot yield	% (+/-)	Remarks	Minikit Variety	Qty (Qtls)

६) पुरवठादार संस्थेकडून बियाणे मिनीकीट्स प्राप्त झाल्यानंतर नियोजनानुसार तालुका स्तरावर पोच कराव्यात व त्यासाठी येणारा खर्च योजनांतर्गत संकीर्ण बाबीखाली करावा

७) बियाणे मिनीकीट्स साध्यांचा शेतकरीनिहाय तपशील, फोटो , इ. जिल्हास्तरावर जतन करावा.

२) बिजोत्पादन व बियाणे वितरण घटक

२.१ पायाभूत बियाणे उत्पादन कार्यक्रम :

- अ) अनुदानास पात्रता: पायाभूत बियाणे उत्पादनासाठी मागील दहा वर्षात राज्यासाठी अधिसूचित झालेल्या वाणांच्या वाणांच्या व केवळ राज्यांतर्गत उत्पादीत पायाभूत बियाणे मात्रेस अनुदान अनुज्ञेय राहिल.
- ब) अनुदान मर्यादा: मागील दहा वर्षात राज्यासाठी अधिसूचित झालेल्या वाणांचे उत्पादीत पायाभूत बियाण्यासाठी उत्पादित बियाणाचे प्रमाणात किंवा उच्चतम मर्यादा रु.२५००/- प्रति क्विंटल प्रमाणे उपलब्ध निधीचे मर्यादेत अनुदान अनुज्ञेय राहिल. तसेच, ५ वर्षातील वाणांच्या बियाणे उत्पादनासाठी रु.१००/क्वि. पूरक अनुदान अनुज्ञेय राहिल.
- क) लाभार्थी: महाबीज व केंद्रीय संस्था या बिजोत्पादन अनुदानास पात्र ठरतील. केंद्र शासनाच्या सुधारीत धोरणानुसार इतर संस्था याबाबीच्या अनुदानासाठी पात्र ठरत नाहीत.
- ड) आवश्यक कागदपत्रे: संबंधित संस्थांनी अनुदान मागणीचा प्रस्ताव सादर करताना उत्पादित केलेल्या पायाभूत बियाणाबाबत बीज प्रमाणिकरण यंत्रणेने मुक्त केलेल्या पायाभूत बियाणे अहवालासह जि.अ.कृ.अ. यांना खरीपासाठी डिसेंबर अखेर पर्यंत व रब्बीसाठी फेब्रुवारी अखेरपर्यंत प्रस्ताव सादर करावेत.

तालुका बीज गुणन केंद्रावर पायाभूत बियाणे उत्पादनाचा कार्यक्रम राबविण्यासाठी जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी स्तरावरून नियोजन करून पायाभूत बियाणे उत्पादनासाठी लागणाऱ्या मुलभूत बियाण्याची वाणनिहाय मागणी तात्काळ कृषि विद्यापीठांकडे नोंदवावी. तालुका बीज गुणन केंद्रावर किती क्षेत्रावर पायाभूत बियाणे उत्पादनाचा कार्यक्रम राबविला आहे याची माहिती पेरणी होताच कृषि आयुक्तालयास कळवावी व उपलब्ध होणा-या पायाभूत बियाण्याच्या मात्रेनुसार आवश्यकतेनुसार निधी मागणी आयुक्तालयाकडे कळवावी, त्याप्रमाणे अनुदान वर्ग करण्यात येईल. वेळेत मागणी न नोंदविल्यास त्याचा विचार करणे शक्य होणार नाही, याची कृपया नोंद घ्यावी.

जिल्हासाठी मंजूर लक्षांक व निधी उपलब्धतेच्या मर्यादेतच अनुदानाची अदायगी PFMS द्वारे थेट संबंधितांचे राष्ट्रीयकृत बँक खात्यात जमा /अदा केली जाईल. उर्वरीत बियाणे उत्पादनाचा विचार हा अनुदान अदायगीसाठी व पुढील वर्षीच्या प्रलंबित दायित्वासाठी केला जाणार नाही, हे संबंधितांना स्पष्ट करावे.

२.२ प्रमाणित बियाणे उत्पादन कार्यक्रम:

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी जिल्ह्यातील प्रमाणित बिजोत्पादन कार्यक्रमाद्वारे उत्पादित बियाणाचे अनुषंगाने खालीलप्रमाणे कार्यवाही करावी.

- अ) **अनुदानास पात्रता:** मागील दहा वर्षात राज्यासाठी अधिसूचित झालेल्या वाणांच्या व केवळ राज्यांतर्गत उत्पादित प्रमाणित बियाणासाठी अनुदान अनुज्ञेय राहिल.
- ब) **अनुदान मर्यादा:** : मागील दहा वर्षात राज्यासाठी अधिसूचित झालेल्या वाणांचे उत्पादित प्रमाणित बियाण्यासाठी उत्पादित बियाणाचे प्रमाणात किंवा उच्चतम मर्यादा रु.२५००/- प्रति क्विंटल प्रमाणे उपलब्ध निधीचे मर्यादेत अनुदान अनुज्ञेय राहिल. तसेच, ५ वर्षातील वाणांच्या बियाणे उत्पादनासाठी रु.१००/क्वि. पूरक अनुदान अनुज्ञेय राहिल.
- क) **लाभार्थी:** महाबीज व केंद्रीय संस्था या बिजोत्पादन अनुदानास पात्र ठरतील. केंद्र शासनाच्या सुधारीत धोरणानुसार इतर संस्था याबाबीच्या अनुदानासाठी पात्र ठरत नाहीत.
- ड) **आवश्यक कागदपत्रे:** संबंधित संस्थांनी अनुदान मागणीचा प्रस्ताव सादर करताना उत्पादित केलेल्या प्रमाणित बियाणाबाबत महाराष्ट्र राज्य बीज प्रमाणिकरण यंत्रणेने मुक्त केलेल्या प्रमाणित बियाणे अहवालासह **जि.अ.कृ.अ. यांना खरीपासाठी डिसेंबर अखेर पर्यंत व रब्बीसाठी फेब्रुवारी अखेरपर्यंत प्रस्ताव सादर करावेत.**

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी जिल्ह्यातील गळीतधान्य पिकांचे पीकनिहाय लागणारे प्रमाणित बियाणे व वाण बदलाचे प्रमाण विचारात घेवून कृषि विद्यापीठाचे शास्त्रज्ञ व बीज प्रमाणीकरण यंत्रणा यांच्या सल्ल्याने नव्याने अधिसूचित वाणांच्या बिजोत्पादनाचे नियोजन करावे. त्यासाठी लागणा-या पायाभूत बियाणाची मागणी संबंधित संस्थांकडे नोंदवावी. तसेच, पुढील दोन वर्षासाठी प्रमाणित बिजोत्पादनाचे नियोजन करताना लागणा-या मूलभूत/पायाभूत बियाणाची आगावू मागणी संबंधित संस्थांकडे नोंदवावी, जेणेकरून लागणारे बियाणे तालुका बीजगुणन केंद्र व विद्यापीठ प्रक्षेत्रावर तयार करता येईल.

बिजोत्पादन कार्यक्रमाचे नियोजन करताना उत्पादित बियाण्याचे प्रमाणीकरण व प्रक्रिया या दोन्ही बाबींचे नियोजन करणे अत्यंत महत्वाचे आहे. प्रक्रियेसाठी किती बियाणे उपलब्ध होईल याचा अंदाज घेऊन त्यासाठी सुविधा कोणत्या केंद्रावर उपलब्ध आहेत, हे पहावे व उत्पादित झालेल्या सर्व बियाणावर प्रक्रिया केली जाईल असे नियोजन करावे.

बिजोत्पादन कार्यक्रमांतर्गत सहभागी संस्था व शेतकऱ्यांना आवश्यक ते सर्व तांत्रिक ज्ञानाविषयी प्रशिक्षण उपविभागीय कृषि अधिकारी यांनी बीज प्रमाणीकरण यंत्रणेच्या सहाय्याने आयोजित करावे. ता.बि.के. वरिल बीज प्रक्रिया संयंत्रावर बीजप्रक्रिया करण्याकरिता संबंधित ता.कृ.अ.यांनी बीज प्रमाणीकरण यंत्रणेकडे अर्ज करावा व बियाणे प्रक्रिया करावी.

जिल्हासाठी मंजूर लक्षांक व निधी उपलब्धतेच्या मर्यादेतच अनुदानाची अदायगी PFMS द्वारे थेट संबंधितांचे राष्ट्रीयकृत बँक खात्यात जमा /अदा केली जाईल. उर्वरीत बियाणे उत्पादनाचा विचार हा अनुदान अदायगीसाठी व पुढील वर्षीच्या प्रलंबित दायित्वासाठी केला जाणार नाही, हे संबंधितांना स्पष्ट करावे.

पायाभूत व प्रमाणित बियाणे उत्पादन अनुदान अदायगीची कार्यपध्दती:

- याद्वारे शेतक-यांना विहित वयोमर्यादेतील नवीन वाणाचे प्रमाणित बियाणे उपलब्ध होईल, हा हेतू आहे.
- संबंधित संस्थेने पुढील टप्प्याच्या बियाणे उत्पादनासाठी बीज प्रमाणीकरण यंत्रणेकडे कार्यक्रम नोंदविल्याची खात्री करावी.
- विहित वयोमर्यादेतील अधिसूचित वाण व बीज प्रमाणीकरण यंत्रणेचे मुक्तता अहवालानुसार प्रत्यक्षात मुक्त केलेले बियाणे अनुदानास पात्र ठरेल.
- सन २०२२-२३ मध्ये बीज प्रमाणीकरण यंत्रणेकडे नोंदणीकृत कार्यक्रमातून सन २०२३-२४ साठी उत्पादित पायाभूत व प्रमाणित बियाणास अनुदान अनुदेय राहिल. सदर तपशीलाची संबंधित यंत्रणेकडून खात्री करावी.
- संस्थेने स्वतःचे प्रक्षेत्रावर बिजोत्पादन कार्यक्रम घेतला असल्यास अनुदान संबंधित संस्थेच्या बँक खात्यावर जमा करावे.

- संस्थेने बिजोत्पादन कार्यक्रम शेतक-यांच्या शेतावर घेतला असल्यास अशा प्रकरणी केंद्र शासनाच्या सुचनेनुसार ७५ टक्के अनुदान संबंधित शेतक-यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यावर संस्थेने जमा करावे व उर्वरीत २५ टक्के रक्कम नोंदणी शुक्ल, बियाणे प्रक्रिया इत्यादी पोटी संस्थेने स्वतः कडे ठेवावी.
- उत्पादित बियाण्यास अनुदान अदायगी केंद्र/ राज्य शासनाने त्या वर्षासाठी उपलब्ध करून दिलेल्या आर्थिक अनुदान मर्यादेचे अधीन राहून केली जाईल.
- जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी प्राप्त देयके विचारात घेऊन अनुदानाची अदायगी पुरवठादार संस्थांना प्रवर्गनिहाय करावी.
- सदर घटकाचे प्रभावी सनियंत्रणाची जबाबदारी उपविभागीय कृषि अधिकारी यांची राहिल.

२.३ प्रमाणित बियाणे वितरण:

- अ) अनुदानास पात्रता:** अभियानांतर्गत गळीतधान्य पिकाच्या मागील १५ वर्षात राज्यासाठी अधिसूचीत झालेल्या सुधारीत वाणांच्या प्रमाणित बियाणाचे अनुदानीत दराने वितरण केले जाईल. या घटकाचा लाभ प्रति लाभार्थी जास्तीत जास्त ५ हेक्टर मर्यादेपर्यंत अनुज्ञेय राहिल.
- ब) अनुदान मर्यादा:** पात्र वाणांकरीता किमतीच्या ५०% सुधारीत वाणासाठी रु.४०००/क्वि. मर्यादेत तर संकरीत / तीळ पिकांच्या वाणासाठी रु.८०००/क्वि. मर्यादेत मुळस्रोत अनुदान अनुज्ञेय आहे. प्रत्यक्ष विक्री किंमत विचारात घेता उपलब्ध अनुदान निधीतून अतिरिक्त भौतिक लक्षांक, आर्थिक साध्य करण्यास हरकत नाही.
- रा.खा.ते.अ. गळीतधान्य पिके अंतर्गत प्रमाणित बियाणे वितरण या बाबीसाठी लाभार्थी निवड **MahaDBT पोर्टल** द्वारे करावयाची आहे.
 - जिल्हानिहाय, पीकनिहाय वितरीत करावयाच्या प्रमाणित बियाण्यांचा तपशील सोबत **परिशिष्ट १** मध्ये सहपत्रीत करण्यात येत आहे. सदर घटकाच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी **महाबीज, राष्ट्रीय बीज निगम, एचआयएल, कृमको, कृषि विद्यापीठे, कृषि विज्ञान केंद्रे व नोंदणीकृत शेतकरी उत्पादक कंपन्या/ संस्था** यांच्याबरोबर समन्वय ठेवून लक्षांकाप्रमाणे संबंधित तालुक्यामध्ये बियाणे वेळेत वितरीत केले जाईल याबाबत स्थानिक पातळीवर नियोजन व अंमलबजावणी करावी.
 - जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी लक्षांकनिहाय व पीकनिहाय **वाणांचा पूर्वानुभव विचारात घेवून राज्यासाठी शिफारस केलेल्या व स्थानिक भौगोलिक परिस्थितीनुरूप कृषि हवामानास योग्य बियाण्यांची** मागणी पुरवठादार संस्थांना तात्काळ द्यावी. बियाणे पुरवठादार संस्थांनी त्यांचे वितरकांमार्फत प्रमाणित बियाणे वाटप करावयाचे आहे.
 - प्रमाणित बियाणे वितरण अंतर्गत आवश्यक बियाण्याचा तालुकानिहाय पुरवठा करणेबाबत संबंधित बियाणे पुरवठादार संस्थांना सूचना देण्यात याव्यात. तसेच शेतकऱ्यांना वेळीच बियाणे उपलब्ध होईल यासाठी सनियंत्रण करावे.
 - जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी **तालुकानिहाय व प्रवर्गनिहाय** निश्चित केलेल्या लक्षांकानुसार पुरवठादार संस्थांनी त्या तालुक्यातील त्यांच्या अधिकृत वितरकांकडे प्रमाणित बियाणे उपलब्ध करून द्यावे. वाणनिहाय व वितरकनिहाय किती बियाणे उपलब्ध करून देण्यात आले आहे याची माहिती संबंधित तालुका कृषि अधिकारी व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांना विनाविलंब उपलब्ध करून द्यावी.
 - खरीप व रब्बी हंगामात एकूण बियाणे आवश्यकतेच्या किमान २० टक्के पर्यंत केंद्रीय बियाणे पुरवठादार संस्थांना लक्षांक देण्यात यावेत. सदरहू संस्थांकडे पुरेशा प्रमाणात बियाणे उपलब्ध न झाल्यास इतर शासकीय संस्थांकडे मागणी नोंदविण्यात यावी.
 - जिल्हा व्यवस्थापक, महाबीज व इतर बियाणे पुरवठादार संस्थांच्या समन्वयाने वितरकनिहाय पुरवठा केलेले बियाणे जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी प्राप्त करून घ्यावे. सोडतीमध्ये निवड झालेल्या शेतकरी संख्येनुसार वितरण करावयाच्या परमिट/ परवान्याबाबत तालुका/ वितरकनिहाय सूक्ष्म नियोजन करावे.
 - जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी तालुका/ वितरकनिहाय केलेले नियोजन संबंधित तालुका कृषि अधिकारी यांना उपलब्ध करून द्यावे.
 - जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी जिल्हासाठी आवश्यक परमीट/ परवाने संबंधित बियाणे पुरवठादार संस्थांकडून उपलब्ध करून घेऊन नियोजनाप्रमाणे संबंधित तालुका कृषि अधिकारी यांना उपलब्ध करून द्यावे.
 - तालुका कृषि अधिकारी यांनी तालुक्यातील लाभार्थी निवड यादी पोर्टलवर उपलब्ध करून घ्यावी व सदरील गावनिहाय यादी संबंधित कृषि सहाय्यकास उपलब्ध करून द्यावी.

- तालुका कृषि अधिकारी यांनी शेतकरी संख्येनुसार व नजीकचे वितरक विचारात घेऊन कृषि सहाय्यकाकडे शेतकऱ्यांना वाटपासाठी परमीट/ परवाने उपलब्ध करून द्यावे. ज्या वितरकाकडून बियाणे उचल करावयाचे आहे त्याची यादी व उचल करावयाचे बियाणे याचा तपशील उपलब्ध करून द्यावा. संबंधित कृषि सहाय्यकाने लाभार्थ्यांशी समन्वय ठेवून शेतकऱ्यांच्या क्षेत्राची व प्रवर्गाची खात्री करून लाभार्थी शेतकऱ्यांस परमिट वितरीत करावे.
- वितरकांनी दर्शनी भागावर राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियान अंतर्गत प्रमाणित बियाणे अनुदानावर उपलब्ध असल्याचा फलक लावावा. तसेच, वाणनिहाय दर, अनुदान व अनुदान वजा जाता पॅकींगनिहाय येणारी किंमत याची माहिती संबंधित वितरकाने फलकावर प्रदर्शित करणे आवश्यक आहे.
- संबंधित वितरकांनी अनुदान वजा जाता येणारी किंमत लाभार्थी शेतकऱ्यांकडून घेऊन शेतकऱ्यांना बियाणे वितरीत करावे. **कृषि विभागामार्फत कोणत्याही परिस्थितीत शेतकऱ्यांकडून अनुदान वजा जाता रक्कम वसुल केली जाणार नाही, याची पुरवठादार संस्थांनी नोंद घ्यावी. लाभार्थी हिश्याची रक्कम शेतकऱ्यांकडून वसुल करण्याची जबाबदारी पुरवठादार संस्थांच्या वितरकांची राहिल.**
- संबंधित शेतकऱ्यांने सदरील परमिट वितरकाकडे जमा करून अनुदानाची रक्कम वजा जाता उर्वरीत रक्कम अदा केल्याची पावती घेऊन बियाणे ताब्यात घ्यावे.
- महाबीज व इतर बियाणे पुरवठा संस्थांनी बियाणे वितरण पूर्ण झाल्यानंतर प्रवर्गनिहाय लाभार्थ्यांच्या परवाना व पावतीनिहाय याद्या आपल्या वितरकाकडून प्राप्त करून घेऊन संबंधित तालुका कृषि अधिकारी व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांना उपलब्ध करून द्याव्यात. तालुका कृषि अधिकारी यांनी याद्यांची छाननी करून एकूण लाभार्थ्यांपैकी १० टक्के लाभार्थ्यांची रॅण्डम पद्धतीने तपासणी करून त्याचा अहवाल जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी कार्यालयास सादर करावा.
- वितरीत केलेल्या बियाण्याची खातरजमा करण्यासाठी संबंधित वितरकाने प्रवर्गनिहाय लाभार्थी याद्या तालुका कृषि अधिकारी यांचेकडे वेळेवर सादर कराव्यात. तालुका कृषि अधिकारी व बियाणे पुरवठादार संस्थांकडून संयुक्त बियाणे वितरण अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर उपविभागीय कृषि अधिकारी यांनी बियाणे वितरण प्रमाणपत्र जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी कार्यालयास पाठवावे. सदर वितरण प्रमाणपत्राच्या आधारे जिल्हास्तरावरून संबंधित पुरवठादार संस्थांना अनुदान वितरीत करण्यात यावे .
- बियाणे पुरवठादार संस्थेने जिल्ह्यातील सर्व वितरकांकडून प्राप्त झालेल्या लाभार्थी याद्या व प्रवर्गनिहाय अनुदान मागणीसाठीची देयके जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी कार्यालयास सादर करावीत.
- बियाणे वितरण कार्यक्रमाचे वेळोवेळी जिल्हास्तरावरून सनियंत्रण करावे. शेतकऱ्यांना वेळेत बियाणे उपलब्ध होण्याच्या दृष्टीकोनातून दिलेल्या लक्षांकानुसार बियाणे पुरवठादार संस्था वेळेत बियाणे उपलब्ध करून देऊ शकत नसल्यास त्यांचा उर्वरीत लक्षांक इतर बियाणे पुरवठादार संस्थाना देण्यात यावा.
- **विहित केलेल्या प्रमाणानुसार अनुसूचित जाती/ जमाती व इतर प्राधान्यक्रमाच्या लाभार्थी शेतकऱ्यांना लाभ पोहचेल याची दक्षता घ्यावी.** बियाणे वितरणाचा लाभार्थी प्रवर्गनिहाय तपशील संबंधित संस्थांनी ताकृअ/ जिअकृअ यांना देयकासोबत पाठवावा, जेणेकरून लाभार्थी प्रवर्गनिहाय निधी खर्ची टाकता येवू शकेल.
- शेतकऱ्यांना बियाणे घेण्यासाठी जास्त अंतर जावे लागणार नाही या दृष्टिने जास्तीत जास्त वितरकांकडे बियाणे उपलब्ध होईल याची दक्षता बियाणे पुरवठादार संस्था व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी घ्यावी.
- खरीप व रब्बी हंगामात लाभार्थीनिहाय वितरण, वितरकाची साठा नोंदवही व विक्री बिलांची तपासणी संबंधित ता.कृ.अ. यांनी वेळोवेळी करावी.
- बियाणे पुरवठादार संस्थांकडून वितरकांकडे बियाणे प्राप्त झाल्यानंतर गुणवत्ता नियंत्रण निरीक्षकांनी लॉट निहाय नमुने घेऊन शासकीय बीज परीक्षण प्रयोगशाळेकडून तपासून घ्यावेत. गुणवत्ता तपासणीत नमुना अप्रमाणित घोषित झाल्यास त्या लॉटची देयके अदा करू नयेत. तसेच, पुरवठा केलेल्या बियाण्याच्या गुणवत्तेबाबत काही तक्रारी निर्माण झाल्यास जिल्हा/तालुकास्तरीय तक्रार निवारण समितीद्वारे विहित पद्धतीनुसार प्रत्यक्ष क्षेत्रास भेटी देवून निरीक्षणे नोंदवावीत. समितीने शास्त्रोक्त पद्धतीने सुस्पष्ट निष्कर्ष नोंदवावेत. अप्रमाणित नमुन्याबाबत तसेच, तक्रार निवारणाचे अनुषंगाने पुढील कार्यवाही संचालक, निविष्टा व गुणनियंत्रण यांनी वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या निर्देशांनुसार करावी. तक्रारीबाबत बियाणे अधिनियम १९६६, बियाणे नियम १९६८ च्या भाग ९ मधील नियम २३-A नुसार कार्यवाही करावी.
- सदर घटकाचे प्रभावी सनियंत्रणाची जबाबदारी उपविभागीय कृषि अधिकारी यांची राहिल.
- वितरीत निधीतून बियाणे घटकाची अदायगी विहित कार्यपद्धतीचा अवलंब करून प्रथम प्राधान्याने करावी.
- वितरीत बियाण्याची अनुदान अदायगी केंद्र/ राज्य शासनाने त्या वर्षासाठी उपलब्ध आर्थिक मर्यादेत करावी.

ब) तंत्रज्ञान प्रसार

१. पीक प्रात्यक्षिके:

अद्यावत विकसित तंत्रज्ञानाचा प्रसार करणे हा प्रात्यक्षिकांचा उद्देश आहे. संदर्भीय दि.२७ एप्रिल, २०१८ च्या शासन निर्णयातील परिच्छेद क्र. ४.१ नुसार सुधारीत तंत्रज्ञानावर आधारीत समूह गट प्रात्याक्षिके राबवावीत. **सोयाबीन व करडई पिकांच्या प्रात्यक्षिके हि शेतक-यांची शेतीशाळा (FFS) या कार्यक्रमाशी निगडीत राबवावयाची आहेत.** प्रात्यक्षिकांसाठी निविष्ठा घटक बियाणे, बिज प्रक्रिया, जैविक खते, नॅनो खते, किटकनाशके, इत्यादी घटकांसाठी अनुदान अनुज्ञेय राहिल. **केंद्र शासनाच्या सूचनांनुसार रासायनिक खतांना अनुदान अनुज्ञेय राहणार नाही, याची कृपया नोंद घ्यावी.**

- पीक प्रात्यक्षिके या बाबीची अंमलबजावणी करताना MahaDBT कार्यप्रणालीचा अवलंब करण्यात यावा.
- पीक प्रात्यक्षिकांसाठी MahaDBT पोर्टलवर एका गावामध्ये १० हेक्टर/ २५ शेतकऱ्यांची नोंद झाल्याशिवाय लॉटरीमध्ये त्या गावाचा समावेश होऊ शकणार नाही. या अनुषंगाने जिल्ह्यांनी तालुकानिहाय वितरीत केलेल्या लक्षांकानुसार MahaDBT पोर्टलवर शेतकरी नोंदणीची कार्यवाही पूर्ण करावी.
- पीक प्रात्यक्षिके सोयाबीन पिकासाठी ११ हे. क्षेत्राच्या व इतर पिकांसाठी १० हे. क्षेत्राच्या समूह प्रात्यक्षिक (क्लस्टर) धर्तीवर घेण्यात यावेत.
- सन २०२३-२४ या आर्थिक वर्षात पीक प्रात्यक्षिके हि संकल्पना Demonstration in Demonstration (DoDo) या नाविन्यपूर्ण पद्धतीने राबविणेबाबत दि. २५/०४/२०२३ चे पत्रानुसार देण्यात आलेल्या मार्गदर्शक सूचनांचा अवलंब करून पीक प्रात्यक्षिके हि बाब राबविण्यात यावी.
- क्रॉपसॅप अंतर्गत घेण्यात येणाऱ्या शेतकरी शेतीशाळा (FFS) संलग्न प्रात्यक्षिके राबविण्यात यावीत.
- क्रॉपसॅप अंतर्गत निरीक्षणासाठी प्रात्यक्षिक समूहातील (क्लस्टर) प्लॉटची निवड करण्यात यावी.
- पीक प्रात्यक्षिकांतर्गत निवडलेल्या समूहातील शेतकऱ्यांच्या क्षेत्रावर काटेकोर पेरणी करावी. पेरणीसाठी यांत्रिकी पद्धत, बीबीएफ पद्धत, टोकन पद्धत इ. चा अवलंब करावा.
- पीक प्रात्यक्षिकांतर्गत निवडलेल्या समूहामध्ये बिजोत्पादन कार्यक्रम राबविण्यात यावा.
- पीक प्रात्यक्षिकांतर्गत निवडलेल्या समूहातील शेतकऱ्यांना पीक स्पर्धेमध्ये सहभाग घेण्यासाठी प्रोत्साहित करावे.
- पीक प्रात्यक्षिकांतर्गत शेतकऱ्यांना १० वर्षांच्या आतील वाणांचे बियाणे अनुदानावर पुरवठा करावयाचे आहे. यासाठी प्रमाणित बियाणे वितरण बाबीप्रमाणेच कार्यपद्धती लागू राहिल.
- गतवर्षीप्रमाणेच चालू वर्षीसुद्धा पिक प्रात्यक्षिकांसाठी सोयाबीन पिकाचे हेक्टरी ५५ किलो, भुईमुग पिकासाठी हेक्टरी १०० किलो तर तीळ पिकांसाठी हेक्टरी ४ किलो याप्रमाणे १० वर्षांआतील अधिसूचित प्रमाणित बियाण्याचा वापर करावा. सोयाबीन व भुईमुग पिक प्रात्यक्षिकामध्ये बियाण्यासाठी अनुदानाचे दर हे किंमतीच्या ५० टक्के किंवा खाली दर्शविलेल्या अनुदान मर्यादेमध्ये अनुज्ञेय राहतील. तर तीळ व करडई पिकासाठी १०० टक्केप्रमाणे अनुदान अनुज्ञेय राहिल.

बाब	पिक	हेक्टरी आवश्यक बियाणे (किलो)	अनुदान मर्यादा (रुपये)	
			प्रति किलो	प्रति हेक्टर
पिक प्रात्यक्षिके	सोयाबीन	५५	४५	२४७५
	भुईमुग	१००	६५	६५००
	तीळ	०४	२५०	१०००
	करडई	१०	महाबीज यांच्या दराप्रमाणे	

- प्रात्यक्षिक पिकाची तालुक्याची सरासरी उत्पादकता, त्या पिकांचे उच्चतम उत्पादन घेतलेल्या शेतकऱ्यांची उत्पादकता आणि त्या पिकांची विद्यापीठाने ठरवून दिलेली उत्पादन क्षमता (Yield potential) यात मोठी तफावत आहे. ही तफावत कमी करून पिकांची उत्पादकता वाढविण्यासाठी स्थानिक कृषि हवामान पद्धतीचा विचार करून संबंधित कृषि विद्यापीठांच्या कार्यक्षेत्रातील प्रत्येक जिल्ह्यातील प्रमुख पिकांसाठी कृषि विद्यापीठांच्या शास्त्रज्ञांनी (संचालक संशोधन/ संचालक विस्तार) आधुनिक तंत्रज्ञान निश्चित करून विभागीय कृषि सहसंचालकांना द्यावे.

- पीक प्रात्यक्षिकासाठी निवडण्यात आलेल्या शेतकऱ्यांना वाटप केलेल्या मृद आरोग्य पत्रिकेआधारे अथवा ज्या ठिकाणी मृद आरोग्य पत्रिका अद्याप उपलब्ध नसेल अशा ठिकाणी मृद तपासणी करून त्या अहवालाप्रमाणे लागणाऱ्या निविष्टा (पॅकेज) निश्चित कराव्यात. सदर निविष्टा संबंधित कृषि विद्यापीठांचे शास्त्रज्ञ व संबंधित विभागीय कृषि सहसंचालकांनी निश्चित कराव्यात.
- सर्व विभागीय कृषि सहसंचालकांनी या कामी कृषि विद्यापीठ, कृषि विभागाचे क्षेत्रीय अधिकारी व अन्य संस्थांशी समन्वय साधून प्रात्यक्षिकांचे पॅकेज निश्चित करून घ्यावे. पॅकेज निश्चितीसाठी त्या-त्या पिकांचे उच्चतम उत्पादन घेतलेल्या शेतकऱ्यांची देखील मदत घेण्यात यावी. निर्धारित पॅकेजनुसार पीक प्रात्यक्षिकाची अंमलबजावणी करावी.
- प्रात्यक्षिकासाठी निर्धारित केलेल्या पॅकेजनुसार आवश्यक अनुदान विचारात घेता प्रती हेक्टरी होणाऱ्या संभाव्य बचतीतून उपलब्ध निधी मर्यादेत अतिरिक्त पीक प्रात्यक्षिके घेण्यात यावीत. त्याबाबत पॅकेज ठरविताना संबंधित विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी निर्णय घ्यावा व मान्यता प्रदान करावी.
- एखाद्या जिल्ह्यात स्थानिक परिस्थितीनुसार प्रात्यक्षिकात पीक बदल करणे क्रमप्राप्त असल्यास विहित वयोमर्यादेतील प्रमाणित बियाणे उपलब्धता विचारात घेवून त्यास संबंधित वि.कृ.स.सं. यांनी मान्यता द्यावी. त्यासाठी वेळोवेळी आयुक्तालयास प्रस्ताव पाठविण्याची आवश्यकता राहणार नाही, याची नोंद घ्यावी. स्थानिक परिस्थितीनुरूप खरीप व रब्बी हंगामातील पीक प्रात्यक्षिकांचे नियोजन विभागस्तरावर करावे.
- एकूण १० हे. क्षेत्र असणाऱ्या शेतकऱ्यांचे समूह/ गटामार्फत प्रात्यक्षिकांची अंमलबजावणी करण्यात यावी. **गटामध्ये जे शेतकरी शासनाने ठरवून दिलेल्या तंत्रज्ञानाप्रमाणे पीक प्रात्यक्षिकाचे आयोजन करण्यास तयार असतील अशाच शेतकरी समूहांना लाभार्थी म्हणून निवडण्यात यावे.** प्रात्यक्षिक क्लस्टर मधील सर्व शेतकऱ्यांचा गटामध्ये समावेश असणे बंधनकारक राहिल. प्रती शेतकरी कमीत कमी ०.४० हेक्टर क्षेत्रावर प्रात्यक्षिकाचे आयोजन करावे.
- पीक प्रात्यक्षिकासाठी मागील १० वर्षांच्या आतील अधिसूचित झालेल्या व राज्यासाठी शिफारस केलेल्या तसेच, प्रत्यक्ष क्षेत्रीय पुर्वानुभवानुसार त्या-त्या कृषि हवामान क्षेत्रासाठी योग्य वाणांचे प्रमाणित बियाणे संबंधित जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी निवड करून वापरणे बंधनकारक राहिल.
- प्रात्यक्षिकासाठी लागणाऱ्या बियाण्याची मागणी प्राधान्याने महाबीज, राष्ट्रीय बीज निगम, कृषि विद्यापीठे, कृमको, हिंदुस्तान इंसेक्टीसाईड ली. व नाफेड यांचेकडे करावी.
- जैविक खते, सूक्ष्ममूलद्रव्ये या निविष्टा वेळीच उपलब्ध होणेकरिता आवश्यक मागणी खरीप व रब्बी हंगाम सुरु होण्यापूर्वी शासकीय संस्थाना कळविण्यात यावी, जेणेकरून शासन निर्णयाप्रमाणे लाभार्थ्यांना सदर निविष्टांचा वेळेत पुरवठा होईल. जैविक खते/ औषधांबाबत उपरोक्त शा.नि.दि.१९ एप्रिल, २०१७ व दि. १२ सप्टेंबर, २०१७ नुसार कार्यवाही करण्यात यावी.
- जर शेतक-यांना कृषी विद्यापीठाने शिफारस केल्याप्रमाणे तंत्रज्ञानाच्या निविष्टा खुल्या बाजारातून स्वतः खरेदी करण्याची इच्छा असल्यास त्यास त्या पद्धतीने प्राधान्य देण्यात यावे व शेतक-याने खरेदी केलेल्या निविष्टांच्या वापर पीक प्रात्यक्षिकासाठीच केला असल्याची खातरजमा करून अनुदानाची रक्कम DBT पद्धतीने त्यांच्या आधार संलग्न राष्ट्रीयकृत बँक खात्यामध्ये वर्ग करण्यात यावी.
- शेतकरी जर स्वतः खुल्या बाजारातून निविष्टा उपलब्ध करून घेण्यास इच्छुक नसल्यास अशा परिस्थितीत जैविक खते / औषधाबाबत यापूर्वी निर्गत केलेल्या सूचनानुसार कार्यवाही करण्यात यावी.
- शिफारशीनुसार रासायनिक खते लाभार्थी शेतक-याने स्वतः उपलब्ध करावयाची आहेत.

❖ **एकात्मिक कीड व्यवस्थापन:** प्रात्यक्षिकांच्या पिकावर येणारे संभाव्य किड व रोग, त्यांचा जीवनक्रम आणि एकात्मिक पद्धतीने पीक संरक्षण बाबत सखोल माहिती लाभार्थ्यांस देण्यात यावी. पिकाच्या वाढीच्या विविध अवस्थेमध्ये येणाऱ्या किडींचे सर्वेक्षण करण्याबाबत लाभार्थ्यांस प्रशिक्षित करावे. यासाठी क्रॉपसॅप अंतर्गत नियुक्त केलेल्या किडरोग सर्वेक्षकांची मदत घेण्यात यावी. किडरोग सर्वेक्षणाच्या आधारे दिलेल्या सल्ल्यानुसार किडनाशकांचा वापर करण्याबाबत लाभार्थ्यांस प्रवृत्त करावे. यासाठी केंद्रीय कीटकनाशक मंडळाच्या लेबल क्लेम व कृषि विद्यापीठाने पीकनिहाय व किड/ रोगनिहाय केलेल्या शिफारशींचा अवलंब करावा.

❖ **एकात्मिक अन्नद्रव्ये व्यवस्थापन:** प्रात्यक्षिकांच्या पिकाकरिता लागणारे पोषक अन्नद्रव्ये याबाबत सखोल माहिती लाभार्थ्यांस देण्यात यावी. पिकाच्या वाढीच्या विविध अवस्थेमध्ये आवश्यक अन्नद्रव्ये (भूसुधारके, विद्राव्य खते, नॅनो खते, सूक्ष्म मूलद्रव्ये, गंधक, इ) वापर करण्याबाबत लाभार्थ्यांस प्रशिक्षित/ प्रवृत्त करावे. यासाठी कृषि विद्यापीठाने पीकनिहाय दिलेल्या शिफारशीचा अवलंब करावा.

➤ पीक प्रात्यक्षिकांमध्ये वापरलेले तंत्रज्ञान या प्रात्यक्षिकांमध्ये सहभागी नसणाऱ्या राज्यातील इतर सर्व शेतकऱ्यांपर्यंत पोहोचविण्यासाठी प्रात्यक्षिकाचे क्षेत्रावर स्थानिक इतर शेतकऱ्यांच्या भेटीचे आयोजन करण्यात यावे.

❖ **पीक प्रात्यक्षिकाचा उत्पादन अहवाल -**

➤ प्रत्येक प्रात्यक्षिकांशेजारी गुणात्मक तुलनेसाठी शेतकऱ्यांनी स्थानिक पध्दतीने घेतलेल्या तेवढ्याच क्षेत्राचा “कन्ट्रोल प्लॉट” निवडावा. दोन्ही क्षेत्रांच्या पिकाच्या पेरणीपासून कालक्रमानुसार वापरलेल्या निविष्टांच्या नोंदी बरोबरच त्यासाठी आलेल्या खर्चाची तारीखवार नोंद व दोन्ही क्षेत्रातून आलेल्या उत्पादनाची सांख्यिकी पध्दतीने पीक कापणी प्रयोग घेऊन विश्लेषणात्मक नोंदी **खालील प्रपत्रात** ठेवाव्यात.

पीक प्रात्यक्षिकाचा उत्पादन अहवाल

योजना :---- प्रात्यक्षिकाचा हेतू:-- कृषि सहाय्यकाचे नाव:-----प्रात्यक्षिकाचे गाव/तालुका:-----सहभागी शेतकरी संख्या:

शेतकऱ्याचे नाव	प्रात्यक्षिक प्लॉटमधील एकुण खर्च	पारंपारीक पध्दतीचे प्लॉटमधील एकुण खर्च	प्रात्यक्षिक प्लॉटमधील उत्पादन (क्विंटल/हे)	पारंपारीक पध्दतीचे प्लॉटमधील उत्पादन (क्विंटल/हे)	बाजारभावानुसार मिळालेले उत्पन्न (₹/हे)		प्रात्यक्षिक प्लॉटमधील मिळालेले निव्वळ वाढीव उत्पन्न (₹/हे)
					प्रात्यक्षिक प्लॉटमधील	पारंपारीक पध्दतीने	

❖ **पीक प्रात्यक्षिकांतर्गत पीक कापणी प्रयोग-**

➤ प्रत्येक पीक प्रात्यक्षिक क्लस्टरमधून रँडम पध्दतीने एक प्लॉट निवडून शेतकरी गटाच्या उपस्थितीत सांख्यिकी पध्दतीने पीक कापणी प्रयोग घेणे बंधनकारक राहिल.

➤ उपविभागीय कृषि अधिकारी यांनी त्यांचे कार्यक्षेत्रातील प्रत्येक तालुक्यामध्ये व तालुका कृषि अधिकारी यांनी त्यांचे कार्यक्षेत्रातील प्रत्येक मंडळामध्ये किमान एक पीक कापणी प्रयोगास हजर राहून सनियंत्रण करणे बंधनकारक राहिल.

➤ पीक कापणी प्रयोगाद्वारे साध्य करण्यात आलेल्या उत्पादकतेचा अहवाल संबंधीत तालुका कृषि अधिकारी यांनी संकलीत करून जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांना सादर करावा. जिल्ह्याचा संकलीत अहवाल जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी **प्रपत्र १** मध्ये विभागास सादर करावा व त्याची प्रत कृषि आयुक्तालयास सादर करावी. विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी विभागाचा संकलीत अहवाल आयुक्तालयास सादर करावा.

➤ प्रात्यक्षिके राबविण्याची संपूर्ण जबाबदारी कृषि सहाय्यकांची राहिल. गांविहाय संकलित केलेल्या पीक कापणी निरीक्षण अहवालाची एकत्रित नोंद मंडळस्तरावर एका स्वतंत्र नोंदवहीत ठेवणे मंडळ कृषि अधिकाऱ्यांना बंधनकारक राहिल.

➤ कृषि सहाय्यकांनी वर्षनिहाय नोंदवही **प्रपत्र २** नुसार ठेवावी. याबाबत तालुका कृषि अधिकारी, उप विभागीय कृषि अधिकारी, जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांची प्रशासकीय जबाबदारी राहिल.

➤ सर्व प्रात्यक्षिकांसाठी संबंधीत कृषि सहाय्यक यांनी प्रात्यक्षिकांचे सर्व अभिलेख ठेवणे बंधनकारक असून वरिष्ठ अधिकाऱ्यांनी वेळोवेळी प्रात्यक्षिकांना भेटी देवून मार्गदर्शन करावे.

➤ पिक कापणीनंतर १५ दिवसामध्ये पिक कापणीचा अहवाल कृषि आयुक्तालयास सादर करण्याची दक्षता घ्यावी.

पीक प्रात्यक्षिक अंमलबजावणीबाबत सर्वसाधारण सूचना -

➤ पीक प्रात्यक्षिक क्लस्टरसाठी निवड केलेल्या क्षेत्राचे मंडळ कृषि अधिकारी यांनी पायाभूत सर्वेक्षण पूर्ण करून क्लस्टरमधील उत्पादकतेच्या लक्षांकांसह प्रकल्प आराखडा तयार करावा. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी त्याची योग्यायोग्यता विचारात घेऊन यथाशिघ्र मान्यता प्रदान करावी. निश्चित केलेले प्रात्यक्षिकांचे तालुकानिहाय उत्पादकता लक्षांक कृषि आयुक्तालयास कळविण्यात यावेत.

➤ पायाभूत सर्वेक्षणाबाबतची माहिती <http://www.nfsm.gov.in/mis> या लिंकवर तात्काळ भरून अद्ययावत करण्याची जबाबदारी मंडळ कृषि अधिकारी यांची राहिल.

- ज्या शेतकरी गटाकडे प्रात्यक्षिके घेण्यात आलेली आहेत त्या शेतकरी गटाची निवड याच अभियानांतर्गत पुन्हा इतर पिकासाठी शक्यतो करू नये, जेणेकरून जास्तीत जास्त शेतक-यांना लाभ देणे सुलभ होईल.
- अनुसूचित जाती/ जमाती, महिला व अपंग लाभार्थ्यांना विहित प्रमाणानुसार लाभ देणे बंधनकारक राहिल.
- पीक प्रात्यक्षिक क्षेत्रातील पिकांची पूर्वमशागत, बीजप्रक्रिया, पेरणी/ लावणी, आंतरमशागत, सिंचन व्यवस्था, विशेष तंत्रांचा वापर, पीक संरक्षण, काढणी व मळणी या सर्व कामांचे नियोजन लाभार्थी गटास तयार करून द्यावे.
- पीक प्रात्यक्षिकासाठी आवश्यक सर्व निविष्टांविषयी शेतक-यांना अवगत करावे, निविष्टांची खरेदी उत्पादक गटाने वेळेत करणे बंधनकारक राहिल. गटामार्फत खरेदी करण्यात आलेल्या तसेच लाभार्थीनिहाय वाटप केलेल्या निविष्टांच्या नोंदी कृषि सहाय्यकाने प्रात्यक्षिक नोंदवहीमध्ये घ्याव्यात.
- प्रात्यक्षिकांतर्गत प्रती हेक्टरी आर्थिक मर्यादेपेक्षा अधिकचा खर्च झाल्यास सदर खर्च संबंधित लाभार्थी गटाने करावा.
- प्राप्त निविष्टांचा वापर नियोजित प्रात्याक्षिकासाठीच केला जाईल व गैरवापर होणार नाही याबाबत खातरजमा करावी.
- लाभार्थ्यांची यादी ग्रामपंचायत नोटीस बोर्डवर जाहीर करावी तसेच केंद्र व राज्य शासनाच्या वेबसाईटवर भरावी.
- प्रात्यक्षिक प्लॉट शेजारी पारंपारीक पध्दतीवर आधारीत तुलनात्मक प्लॉट घेण्यात यावा.
- प्रात्यक्षिके शक्यतो रस्त्यालगत तसेच, संबंधित गावातील जमिनीचा प्रकार/ सुपीकता यांचे प्रातिनिधिक असावीत. प्रात्यक्षिकाचा फलक रस्त्याच्या कडेला प्लॉटशेजारी दर्शनी भागात लावावा व त्यावर खालील माहिती नमूद करावी.

राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियान (गळीतधान्य) अंतर्गत ----- पीक प्रात्यक्षिक		
१) समाविष्ट गावांचे नाव:	२) सहभागी शेतकरी संख्या:	३) पीक व वाण:
४) प्रात्यक्षिकाचा प्रकार:	५) खत मात्रा:	६) जैविक खते मात्रा:
७) सुक्ष्म मुलद्रव्ये मात्रा:	८) बियाण्याचे प्रमाण व पेरणीचे अंतर:	९) पेरणीची तारीख:
१०) शेतकरी गट प्रमुख व कृषि सहाय्यकाचे नांव व भ्रमणध्वनी संपर्क क्रमांक:		
११) गतवर्षी आलेले उत्पन्न (क्विंटल प्रती हेक्टर):		१२) चालू वर्षी आलेले उत्पन्न (क्विंटल प्रती हेक्टर):

- पीक प्रात्यक्षिकासाठीच्या निविष्टा वेळेपूर्वी लाभार्थी गटास उपलब्ध होतील असे नियोजन मंडळ कृषि अधिकारी यांनी करावे.
- लाभार्थी गटाने पीकनिहाय वितरण केलेल्या व वापरलेल्या निविष्टांच्या नोंदी नोंदवहीत ठेवाव्यात.
- अभियानांतर्गत प्रात्यक्षिकासाठी वितरीत करावयाच्या निविष्टा संदर्भात मागणी, तपासणी व देयक अदायगी या अनुषंगाने संचालक, निविष्टा व गुण नियंत्रण यांनी निर्गमित केलेल्या अद्ययावत मार्गदर्शक सूचनांनुसार कार्यवाही करण्यात यावी.
- केंद्र शासनाच्या धोरणानुसार Krishi Kisan Application च्या माध्यमातून पीक प्रात्यक्षिकाचे Geo-Tagging करणे अनिवार्य आहे. त्याप्रमाणे अभियानांतर्गत आयोजित करावयाच्या पीक प्रात्यक्षिकांचे संपूर्णतः Geo-Tagging करावे.
- कोणत्याही परिस्थितीत बियाणे विरहित पीक प्रात्यक्षिके न राबविणेबाबत केंद्र शासनाच्या सूचना आहेत.
- याबाबीसाठी आयुक्तालयाने वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या अद्ययावत सूचना लागू राहतील.

२. आय.पी.एम.-शेतकरी शेतीशाळा :

- अभियानांतर्गत जिल्हानिहाय आयोजित करावयाच्या सोयाबीन व करडई पिकांच्या शेती शाळांचे लक्षांक सोबतच्या परिशिष्ट क्र. ०१ मध्ये दर्शविले आहेत.
- जिल्हानिहाय दिलेल्या लक्षांकानुसार ज्या शेतक-यांची पीक प्रात्यक्षिकांकरिता निवड झालेली आहे त्याच शेतक-यांना/ शेतकरी गटांना प्राधान्याने प्रशिक्षित करावे.
- एका शेतकरी शेतीशाळेसाठी (FFS) एकूण रक्कम ₹ 14000/- मर्यादेत अनुदान अनुज्ञेय राहिल. पीकनिहाय शेतीशाळेसाठी देय अनुदानाबाबत विस्तार व प्रशिक्षण-७ या कार्यासनाकडून देण्यात आलेल्या मार्गदर्शक सूचनांप्रमाणे कार्यवाही करावी.
- शेतीशाळेसाठी येणाऱ्या खर्चाची देयके अदा करताना लाभार्थी शेतक-याचा प्रवर्ग विचारात घेऊन सर्वसाधारण, अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती या प्रवर्गासाठी वितरित केलेल्या निधीनुसार अनुदान अदा करणेबाबत कार्यवाही करावी.
- आयोजित केलेल्या शेतीशाळेबाबतचा जिल्ह्याचा सविस्तर अहवाल कृषि आयुक्तालयास सादर करावा. अहवालामध्ये वेळापत्रक, निवडलेले विषय, प्रशिक्षण साहित्य (घडीपत्रिका, माहितीपत्रक, पुस्तिका इ.), तज्ञ मार्गदर्शकांची नावे, संपर्क क्रमांक व ई-मेल पत्ते, सहभागी प्रशिक्षणार्थींची संख्या, फोटो आणि बातम्या यांचा समावेश असावा.

३. प्रशिक्षणे:

- ३.१ शेतकरी प्रशिक्षण : शेतक-यांना अद्ययावत तंत्रज्ञान अवगत करून कौशल्यवृद्धी वाढ करणे हा प्रशिक्षणाचा हेतू आहे. प्रशिक्षणाचे जिल्हानिहाय व पीकनिहाय लक्षांक परिशिष्ट १ मध्ये दिले आहेत. हा घटक FFS शी संलग्न राहिल.

३.२ विस्तार अधिकारी/कर्मचारी/निविष्ठा विक्रते यांचे प्रशिक्षण: विस्तार अधिकाऱ्यांचे ज्ञान व कौशल्यवृद्धी करून भविष्यात त्यांना तज्ञ प्रशिक्षक (मास्टर ट्रेनर) बनविण्यासाठी प्रशिक्षित करणे हा प्रशिक्षणाचा हेतु आहे. त्यानुसार जिल्हा स्तरावर जि.अ.कृ.अ. यांनी नियोजन व कार्यवाही करावी. सन २३-२४ साठी प्रशिक्षणाचा कार्यक्रम सोबत सहपत्रीत केला आहे.

क) उत्पादन वाढीसाठी निविष्ठा पुरवठा घटक

कृषि विभागामार्फत राबविण्यात येणा-या विविध योजनांतर्गत अनुदानावर वाटप करावयाच्या कृषि निविष्ठासंदर्भात थेट लाभ हस्तांतरण (डी.बी.टी.) च्या अनुषंगाने संदर्भीय दि. १९ एप्रिल, २०१७ व दि. १२ सप्टेंबर, २०१७ च्या शासन निर्णयान्वये दिलेल्या सविस्तर सुचनानुसार अंमलबजावणी करावी. तसेच, याबाबत कृषि संचालक (निविष्ठा व गुण नियंत्रण) यांचेकडून वेळोवेळी निर्गमित केल्या जाणा-या सुचना लागू राहतील. सदर बाब शेतीशाळा संलग्न राबवावी.

मृद आरोग्य पत्रिका व कृषि विद्यापीठाच्या शिफारशीनुसार उत्पादन खर्चात बचत करून गरजेनुसार अन्नद्रव्ये पुरवठा करण्याच्या दृष्टीने एकात्मिक अन्नद्रव्य व्यवस्थापन करावे. एकात्मिक अन्नद्रव्य व्यवस्थापनामध्ये जिप्सम व जैविक खते या बाबींचा समावेश होतो. सदर घटकाची अंमलबजावणी किंमतीच्या ५० टक्के किंवा प्रति हेक्टर मंजूर मापदंडानुसार जे कमी असेल ते याप्रमाणे अनुदानावर करावयाची आहे. सदर अंमलबजावणी समूह/ गट स्वरूपात करावी, जेणेकरून सदर घटकाची परिणामकारकता इतर शेतकऱ्यांना समजावून देणे सोयीचे होईल. **सदर घटकांतर्गत प्राप्त लक्षांक खरीप, रब्बी आणि उन्हाळी हंगामासाठी असून जिल्ह्यातील गळीतधान्य पिकांखालील क्षेत्र विचारात घेऊन या घटकाचे हंगामनिहाय व पीकनिहाय नियोजन करावे.**

१. जिप्सम/सल्फर ९०% पावडर (FCO ग्रेड) या भूसुधारकाचा पुरवठा:

जिल्ह्याच्या सुपीकता निर्देशांकानुसार ज्या तालुक्यात सूक्ष्ममूलद्रव्यांची कमतरता आहे अशा तालुक्यातील शेतकरी गटांची निवड करून त्यांना सूक्ष्ममूलद्रव्यांचे महत्त्व पटवून द्यावे.

- जिप्सम/ सल्फर ९०% पावडर (FCO ग्रेड) या भूसुधारकांच्या वापरासाठी किंमतीच्या ५० टक्के किंवा ₹ ७५०/- प्रति हेक्टर यापैकी जे कमी असेल ते अनुदान अनुज्ञेय राहिल. त्यासाठी लाभार्थी शेतकरी गटाने खुल्या बाजारातून त्यांच्या पसंतीने खरेदी करावी व त्यानंतर गटातील शेतकऱ्यांच्या आधार संलग्न राष्ट्रीयकृत बँक खात्यात अनुदान थेट जमा करण्यात यावे.
- लाभार्थी गटाने पीकनिहाय वापरलेल्या भूसुधारकांच्या नोंदी व संबंधित पिकांचे आलेले उत्पादन याबाबतचा तपशील कृषि सहाय्यकांनी नोंद वहीत ठेवावा. तसेच तुलनात्मक प्लॉटच्याही उत्पादन नोंदी ठेवाव्यात आणि इतर शेतकऱ्यांना भूसुधारकांचे महत्त्व पटवून द्यावे.

२. जैविक खते पुरवठा:

- कृषि विभागाच्या जैविक प्रयोगशाळांमार्फत विविध पीक गटास आवश्यक द्रवरूप जैविक खते/ जैविक खते संघ (liquid consortia) तयार करण्यात येत आहे. सदर खतांची बीजप्रक्रिया केल्यास उत्पादन खर्चात बचत होऊन पिकांच्या उत्पादकतेत वाढ होते. खत नियंत्रण आदेश, १९८५ मध्ये द्रवरूप जीवाणू संघ (liquid consortia) यामध्ये नत्र स्थिरीकरण करणारे जीवाणू, स्फुरद विरघळविणारे जीवाणू व जस्त विरघळविणारे जीवाणू यापैकी कमीत कमी दोन किंवा अधिक जीवाणूंचा समावेश असतो, अशी जैविक खते म्हणजेच द्रवरूप जीवाणू संघ (liquid consortia). एकच जीवाणू असणारे जैविक खत व दोन किंवा अधिक जीवाणू असणारे जीवाणू संघ यांची तुलना केली असता द्रवरूप जीवाणू संघ (liquid consortia) हा तुलनेने स्वस्त, वापरण्यास सोपा, वाहतूक खर्च कमी, बीज प्रक्रियेसाठी विशेष कौशल्याची आवश्यकता नसलेला व एकात्मिक अन्नद्रव्य पुरविण्याचा उद्देश साध्य करणारा आहे. यापूर्वी प्रामुख्याने घनरूप जैविक खतांचा वापर केला जात होता. परंतु त्यापेक्षा द्रवरूप जीवाणू खते अधिक फायदेशीर आहेत. एकच जीवाणू असलेले द्रवरूप/ घनरूप जैविक खते वापरण्यापेक्षा तीनही मुख्य अन्नद्रव्य उपलब्ध करून देणारे जैविक खत वापरणे फायदेशीर ठरते. उपरोक्त तीन जीवाणूंचा समावेश असणारे जैविक खत हे पिकानुसार उपलब्ध करून दिले जाऊ शकते. याबाबत शेतकऱ्यांना माहिती देण्यात यावी. संबंधित गटामार्फत द्रवरूप जीवाणू संघ (liquid consortia) प्रथम पूर्ण किंमत देवून खरेदी करावीत व तदनंतर गटातील शेतकऱ्यांच्या आधार संलग्न राष्ट्रीयकृत बँक खात्यात अनुदान थेट जमा करण्यात यावे. **शेतकरी गटाने जैविक खतांची खरेदी प्रथम प्राधान्याने शासकीय प्रयोगशाळा, कृषि विद्यापीठे, कृषि विज्ञान केंद्रे या प्राधान्यक्रमाने करावी.**
- शेतकऱ्यांना खुल्या बाजारातून जैविक खते खरेदी करावयाची असल्यास किंमतीच्या ५० टक्के किंवा ₹ ३००/- प्रति हेक्टर यापैकी जे कमी असेल ते अनुदान अनुज्ञेय राहिल. त्यासाठी लाभार्थी शेतकरी गटाने खुल्या बाजारातून त्यांच्या पसंतीने खरेदी करावी व त्यानंतर याबाबत खात्री करून गटातील शेतकऱ्यांच्या आधार संलग्न राष्ट्रीयकृत बँक खात्यात अनुदान थेट जमा करण्यात यावे.
- लाभार्थी गटाने पीकनिहाय वापरलेल्या जैविक खतांच्या नोंदी व संबंधित पिकांचे आलेले उत्पादन याबाबतचा तपशील कृषि सहाय्यकांनी नोंदवहीत ठेवावा. तसेच तुलनात्मक प्लॉटच्याही उत्पादन नोंदी ठेवाव्यात आणि इतर शेतकऱ्यांना जैविक खतांचे महत्त्व पटवून द्यावे.

- संदर्भीय शा.नि.दि. १९ एप्रिल, २०१७ व दि. १२ सप्टेंबर, २०१७ नुसार जैविक खते पुरवठा महाबीज, शासकीय संस्था, कृषि विद्यापीठे, कृषि विज्ञान केंद्र इ. कडून केला जाणार असल्याने त्याबाबतीत थेट लाभ हस्तंतरणाचे माध्यमातून अनुदान देण्याचा प्रश्न उदभवत नाही, त्यासाठी शेतक-यांना मार्गदर्शन करावे. प्राधान्याने संबंधित प्रयोगशाळेकडे अपेक्षित मागणी कळवावी, जेणेकरून वेळेवर उत्पादन व पुरवठा शक्य होईल.

३. पिक संरक्षण औषधे व तणनाशके पुरवठा:

३.१ पीक संरक्षणासाठी कीटकनाशके / कीडनाशके पुरवठा -

- या बाबीसाठी ५० टक्के मर्यादेत प्रती हेक्टर रु. ५००/- पर्यंत अनुदान अनुज्ञेय आहे. याबाबत क्रॉपसॅप योजनेच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार कार्यवाही करावी.
- हवामान बदलामुळे विविध कीडरोगांचा प्रादुर्भाव होत असल्याने कीटक / कीडनाशकांवरील खर्चामध्ये वाढ होत चालली आहे. पर्यायाने अन्नधान्य पिकांच्या उत्पादन खर्चामध्ये वाढ होत आहे. कीड नियंत्रणासाठी रासायनिक कीडनाशकांचा वापर अनिवार्य असल्याने सदर घटकाची अंमलबजावणी प्रभावीपणे होणे आवश्यक आहे.
- निवडलेल्या शेतक-यांच्या पिकांवरील किड व रोगांचे मागील २-३ वर्षांच्या प्रादुर्भावाबाबत माहिती घेण्यात यावी, या माहितीनुसार महत्त्वाच्या किड व रोगांचे एकात्मिक कीड व्यवस्थापनाच्या अनुषंगाने वेळीच पीक संरक्षण औषधांचा वापर करणेबाबत शेतक-यांना मार्गदर्शन करण्यात यावे. यासाठी कीड व रोग सर्वेक्षणाच्या अहवालाचा वापर करण्यात यावा.
- पीक संरक्षण औषधांसाठी किंमतीच्या ५० टक्के किंवा प्रति हेक्टरी ₹ ५००/- यापैकी जे कमी असेल ते अनुदान अनुज्ञेय आहे. त्यासाठी लाभार्थी शेतकरी गटाने कृषि विद्यापीठाच्या शिफारशीनुसार खुल्या बाजारातून त्यांच्या पसंतीने लेबल क्लेम असलेल्या पीक संरक्षण औषधांची खरेदी करावी. त्यानंतर गटातील शेतक-यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यात थेट अनुदान जमा करण्यात यावे.
- लाभार्थी गटाने पिकनिहाय किडींचा झालेला प्रादुर्भाव व त्यासाठी वापरलेल्या रासायनिक कीडनाशकांच्या नोंदी व संबंधित पिकांचे आलेले उत्पादन याबाबतचा तपशील कृषि सहाय्यकांनी नोंदवहीत ठेवावा. तसेच तुलनात्मक प्लॉटच्याही उत्पादन नोंदी ठेवाव्यात आणि इतर शेतक-यांना कीड व्यवस्थापनाचे महत्त्व पटवून द्यावे.
- कोणत्याही परिस्थितीत मंजूर आर्थिक/ भौतिक कार्यक्रमापेक्षा जास्त मागणी किंवा शिफारस न केलेल्या कीडनाशकांचा वापर होणार नाही याची दक्षता घ्यावी.
- जैविक कीटकनाशकांचे उत्पादन शासकीय प्रयोगशाळा, कृषि विद्यापीठे, कृषि विज्ञान केंद्र यांचेकडून केले जाते. शेतक-यांनी त्यांचेकडून खरेदी केल्यास उपरोल्लेखित शा.नि.नुसार थेट लाभ हस्तंतरणाचे माध्यमातून अनुदान देण्याचा प्रश्न उदभवत नाही.

३.२ तणनाशके

- ऐन हंगामात मजूर उपलब्धतेच्या समस्येमुळे व वाढत्या मजुरी दरांमुळे तण नियंत्रणावरील खर्च वाढत असून अन्नधान्य पिकांच्या उत्पादन खर्चात वाढ होत आहे. तण नियंत्रणासाठी रासायनिक तणनाशकांचा वापर अनिवार्य असल्यास सदर घटकाची अंमलबजावणी शास्त्रोक्त पद्धतीने व प्रभावीपणे करावी.
- तणनाशकांच्या किंमतीच्या ५० टक्के किंवा ₹ ५००/- प्रति हेक्टर यापैकी जे कमी असेल त्याप्रमाणे अनुदान अनुज्ञेय राहिल. त्यासाठी लाभार्थी शेतकरी गटाने खुल्या बाजारातून त्यांच्या पसंतीने लेबल क्लेम असलेल्या तणनाशकांची खरेदी करावी व त्यानंतर खात्री करून गटातील शेतक-यांच्या आधार संलग्न राष्ट्रीयकृत बँक खात्यात अनुदान थेट जमा करण्यात यावे.
- तणनाशके ही पिकांसाठी अतिसंवेदनशील असल्याने लेबलक्लेमवर नमूद केलेल्या वापराबाबतच्या सूचनांप्रमाणे व तज्ञांच्या सल्ल्यानेच तणनाशकांचा वापर करण्याची सर्वतोपरी दक्षता घेण्यात यावी.
- लाभार्थी गटाने पीकनिहाय तणांच्या नियंत्रणासाठी वापरलेल्या तणनाशकांच्या नोंदी व मजूर खर्चामध्ये झालेली बचत आणि संबंधित पिकांचे आलेले उत्पादन याबाबतचा तपशील कृषि सहाय्यकांनी नोंदवहीत ठेवावा. तसेच तुलनात्मक प्लॉटच्याही उत्पादन नोंदी ठेवाव्यात आणि इतर शेतक-यांना तणव्यवस्थापनाचे महत्त्व पटवून द्यावे.
- कोणत्याही परिस्थितीत मंजूर आर्थिक/ भौतिक कार्यक्रमापेक्षा जास्त मागणी तसेच, शिफारस न केलेल्या तणनाशकांचा वापर होणार नाही याची दक्षता घ्यावी.

३.३ जैविक कीड नियंत्रण (एन.पी.व्ही.) पुरवठा:

- हेलीकोव्हर्पा/स्पोडोप्टेरा अळीच्या जैविक नियंत्रणासाठी ही बाब समाविष्ट केली आहे. स्थानिक परिस्थितीनुसार कृषि विद्यापीठाच्या शिफारशीप्रमाणे पीक संरक्षणासाठी एन.पी.व्ही. खरेदीबाबत शेतक-यांना मार्गदर्शन करावे. यासाठी

किंमतीच्या ५० टक्के किंवा उच्चतम रु. ५००/ हेक्टर मर्यादेत अनुदान अनुज्ञेय राहिल. अनुदान थेट लाभार्थ्यांच्या आधार संलग्न राष्ट्रीयकृत बँक खात्यात जमा करावे. सदर बाब शेतीशाळा संलग्न राबवावी.

४. पाईप्सचा पुरवठा (सिंचन सुविधा) :

राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियान (गळीतधान्य) अंतर्गत पाईप्सचा पुरवठा ही बाब MahaDBT प्रणालीद्वारे राबविण्यात येत आहे. पाण्याच्या कार्यक्षम वापरासाठी सिंचन साधनांतर्गत पंपसंच व पाईप या घटकांसाठी लाभार्थी निवडताना ज्या शेतकऱ्यांनी यापुर्वी विविध केंद्र/ राज्य पुरस्कृत योजनेत शेततळ्याचा/ विहारीचा लाभ घेतलेला आहे अशा शेतकऱ्यांची तसेच महावितरणच्या प्रतीक्षा यादीतील शेतकऱ्यांची प्राधान्याने निवड करावी.

- सिंचनासाठी आय.एस.आय. मार्क पाईप्सची लाभार्थ्यांनी पूर्वसंमती घेऊन त्यांच्या पसंतीने खरेदी करावी. लाभधारकांकडे सिंचनासाठी स्रोत उपलब्ध असल्याची खात्री करावी. किंमतीच्या ५० टक्के किंवा पाईपच्या प्रकारानुसार खालीलप्रमाणे उच्चतम मर्यादेत अनुदान अनुज्ञेय राहिल. या घटकासाठी प्रती लाभार्थी एकूण लाभाची उच्चतम मर्यादा रु. १५०००/- राहिल.

अ. क्र.	पाईपचा प्रकार	उच्चतम अनुदान मर्यादा/मिटर
१	एचडीपीई पाईप्स	रु. ५०/-
२	पीव्हीसी पाइप्स	रु. ३५/-
३	एचडीपीई लॅमिनेटेड वोल्हन ले फ्लॉट ट्युब्स पाइप्ससाठी	रु. २०/-

- MahaDBT प्रणालीबाबत आयुक्तालयाकडून निर्गत अद्ययावत मार्गदर्शक सूचना या बाबीसाठी लागू राहिल.

ड) फ्लेक्झी निधी घटक

१) तेलघाणा :

- उत्पादित मालाच्या मूल्य वृद्धीसाठी छोटे तेलघाणे संयंत्र या बाबीचा अंतर्भाव करण्यात आला आहे.
- सदर घटकासाठी MahaDBT पोर्टलद्वारे अर्ज करण्याबाबत जिल्हा व तालुकास्तरावर प्रचार/ प्रसिद्धी करण्यात यावी.
- MahaDBT पोर्टलद्वारे निवडलेल्या लाभार्थ्यांने छोटे तेलघाणे संयंत्र खरेदी केल्यानंतर व त्याची मोका तपासणी झाल्या नंतरच अनुदानाची देय रक्कम त्याच्या थेट आधार संलग्न राष्ट्रीयकृत बँक खात्यात जमा करावी.
- छोटे तेलघाणा संयंत्रासाठी कृषि यांत्रिकीकरण उप अभियान (SMAM) अंतर्गत घटक क्रमांक ३ बाबीखाली (कृषि यंत्रे औजारे खरेदीसाठी अर्थसहाय्य) नमूद केल्याप्रमाणे अ.जा./अ.ज./अल्प., अत्यल्प व महिला शेतकऱ्यांसाठी किंमतीच्या ६० टक्के किंवा रु. १.८० लाख यापैकी जे कमी असेल ते व इतर शेतकऱ्यांना किंमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. १.५० लाख यापैकी जे कमी असेल ते अनुदान अनुज्ञेय आहे.
- केंद्र शासनाच्या सूचनेनुसार CIPHET, लुधियाना व यासारख्या इतर केंद्रीय संस्थेने तपासणी केलेल्या Mini Oil Mill / Oil Expeller ची उत्पादकनिहाय तेलघाणा मॉडेलला सदरील अनुदान अनुज्ञेय राहिल.

२) डीझेल / विद्युत चलित पंपसंच :

- संरक्षित सिंचनासाठी पाणीसाठा उचलण्याकरीता अनुदानावर डीझेल / विद्युत चलित पंपसंच ही बाब अंतर्भूत केली आहे. सदर घटकाचा लाभ सिंचन सुविधा असलेल्या लाभार्थ्यांना प्राधान्याने द्यावा.
- सिंचन साधने व सुविधा अंतर्गत पंपसंच या घटकांसाठी MahaDBT पोर्टलद्वारे अर्ज करण्याबाबत जिल्हा व तालुकास्तरावर प्रचार/ प्रसिद्धी करण्यात यावी.
- ❖ अर्जदारांची नोंदणी व आधार प्रमाणीकरण - सर्व इच्छुक शेतकऱ्यांना MahaDBT पोर्टलच्या संकेत स्थळावर जाऊन स्वतःची नोंदणी करावी लागेल तसेच आपल्या आधार क्रमांकाचे प्रमाणीकरण करावे लागेल. आधार प्रमाणीकरण करणे बंधनकारक आहे तथापि, हि प्रक्रिया शेतकऱ्यांना एकदाच करावी लागणार आहे.
- कृषि विभागामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या विविध योजनांतर्गत अनेक बाबींकरिता अर्थसहाय्य करण्यात येते या प्रणालीद्वारे शेतकऱ्यांना एका अर्जाद्वारे सर्व घटकांसाठी अर्ज करण्याची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आली आहे.
- पाण्याच्या कार्यक्षम वापरासाठी सिंचन साधनांतर्गत पंपसंच या घटकांसाठी लाभार्थी निवडताना ज्या शेतकऱ्यांनी यापुर्वी विविध केंद्र/ राज्य पुरस्कृत योजनेत शेततळ्याचा/ विहारीचा लाभ घेतलेला आहे अशा शेतकऱ्यांची तसेच महावितरणच्या प्रतीक्षा यादीतील शेतकऱ्यांची प्राधान्याने निवड करावी.
- आय.एस.आय. मार्क असलेल्या डीझेल/विद्युत पंपसंचाची लाभार्थ्यांनी पूर्वसंमतीने त्यांच्या पसंतीनुसार खरेदी करावी

- पंपसंच या घटकाचे अनुदान अदायगीसाठी अनुदानाची परिगणना कृषि यांत्रिकीकरण उप अभियानाच्या [SMAM] मार्गदर्शक सूचनांनुसार करावी.

३) मनुष्यचलित टोकन यंत्र / मनुष्यचलित सायकलवर चालणारे सिड झील :

गळीतधान्य पिकांच्या पेरणीत सुलभता आणण्यासाठी व बियाण्याची बचत करण्याच्या हेतूने मनुष्यचलित टोकन यंत्र व मनुष्यचलित सायकलवर चालणारे सिड झील यांचा अभियानांतर्गत समावेश करण्यात आला आहे. वैयक्तिक शेतकरी किंवा गट हे याबाबीच्या अनुदानासाठी पात्र राहतील. या बाबीची अंमलबजावणी कृषि यांत्रिकीकरण उप अभियानाच्या [SMAM] मार्गदर्शक सूचनांनुसार करावी. यासाठी उपरोल्लेखित केल्याप्रमाणे **MahaDBT प्रणालीवर याबाबीची अंमलबजावणी करावी.**

४) गोदाम बांधकाम :

गळीतधान्य उत्पादनाच्या सुरक्षित साठवणुकीसाठी व मुल्य वृद्धीसाठी गोदाम सुविधा आवश्यक आहे. ज्या ठिकाणी गळीतधान्य पिके घेतली जातात तथापी गोदामाची व्यवस्था नाही अशा ठिकाणी गोदाम बांधकामासाठी लक्षांक देण्यात यावा. अभियानांतर्गत २५० मे.टन क्षमतेचे गोदाम बांधकाम करण्यासाठी प्रत्यक्ष खर्चाच्या ५० टक्के किंवा ₹ १२.५० लाख यापैकी जे कमी असेल त्याप्रमाणे अनुदान अनुज्ञेय राहिल. सदर बाब बँक कर्जाशी निगडित असून इच्छुक अर्जदाराने (शेतकरी उत्पादक संघ/कंपनी FPO/FPC) केंद्र शासनाच्या ग्रामीण भंडारण योजना/ नाबार्डच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार बँकेकडे प्रकल्प सादर करावा. बँकेने कर्ज मंजूर केल्यानंतर संबंधित अर्जदार कंपनी सदर बाबीच्या लाभास पात्र राहिल. तालुका कृषि अधिकारी यांनी अशा अर्जदारांचे अर्ज पूर्वसंमतीकरिता जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांच्याकडे सादर करावेत. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी पूर्वसंमती दिल्यानंतर संबंधित लाभार्थ्यास बांधकाम सुरु करण्याबाबत कार्यारंभ आदेश द्यावेत. बांधकाम पूर्ण झाल्यानंतर बँक प्रतिनिधी, तालुका कृषि अधिकारी व मंडळ कृषि अधिकारी यांच्या संयुक्त मोका तपासणी अहवालाच्या आधारे लाभार्थ्यास अनुज्ञेय होणारे अनुदान त्याच्या राष्ट्रीयकृत बँक कर्ज खात्यावर वर्ग करावे. दिलेल्या लक्षांकानुसार आर्थिक वर्षात गोदाम बांधकाम पूर्ण होण्याचे दृष्टीने वेळापत्रकानुसार अंमलबजावणी करावी.

• गोदाम बांधकामाबाबत करावयाची कार्यवाही :

- लाभार्थी निवडीसाठी वर्तमानपत्रात व्यापक प्रसिद्धी देवून अर्ज मागवावेत.
- तालुका कृषि अधिकारी यांनी इच्छुक लाभार्थ्यांचे अर्ज म.रा. वखार महामंडळाच्या प्राधिकृत अधिकारी अथवा सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या मान्यता प्राप्त डिझाईन्स, स्पेसिफिकेशन्स व खर्चाच्या अंदाजपत्रकासह जि.अ.कृ.अ. यांना सादर करावेत.
- लाभार्थी निवड ऑक्टोबर-नोव्हेंबर महिन्यात पूर्ण करावी. लक्षांकाच्या तुलनेत जास्त अर्ज आल्यास सोडत पद्धतीने निवड करावी.
- सार्वजनिक बांधकाम विभाग व वखार महामंडळाच्या तांत्रिक निकषाप्रमाणे लाभार्थ्यांने जागेची निवड करावी व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी गोदाम बांधकामापूर्वी जागेस भेट देऊन खात्री करावी व फोटोग्राप्स घ्यावेत.
- शासनाच्या सर्व योजनामधून या बाबीसाठी एकाच योजनेचा एकदाच लाभ घेता येईल. **लाभाची द्विरुक्ती होणार नाही** याची जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी खात्री करावी. **एका बाबीवर दोन योजनेतून अनुदान घेता येणार नाही तसे आढळल्यास सदर बाब गंभीर समजून देणारा व घेणारा यांचेवर कडक कार्यवाही करण्यात येईल.**
- सार्वजनिक बांधकाम विभाग व वखार महामंडळाच्या तांत्रिक निकषाप्रमाणे डिझाईन, स्पेसिफिकेशन, खर्चाचे अंदाज पत्रकाप्रमाणे बांधकाम आर्थिक वर्षात पूर्ण करणे बंधनकारक राहिल. अपूर्ण बांधकामास पुढील आर्थिक वर्षात अनुदान अनुज्ञेय राहणार नाही.
- अपूर्ण बांधकाम, मंजूर डिझाईन, स्पेसिफिकेशन मध्ये बदल करून बांधकाम केल्यास अनुदान अनुज्ञेय राहणार नाही.
- गोदामाचा वापर शेतकऱ्यांनी उत्पादीत केलेला कृषिमाल साठवणुकीसाठी शेतकऱ्यांना योग्य व माफक दरात करावा. याबाबत रु.१००/- च्या स्टॅम्प पेपरवर नोटराईज्ड हमीपत्र घ्यावे, गोदाम वापरामध्ये गैरवापर आढळल्यास अनुदानाची रक्कम व्याजासहीत वसूल केली जाईल, याचा स्पष्ट उल्लेख करावा.
- जि.अ.कृ.अ. यांनी गोदाम बांधकामास भेटी देऊन कामाची प्रत्यक्ष पाहणी करावी व फोटो घ्यावेत.
- बांधकाम पूर्ण झाल्यानंतर पुर्तता अहवाल (Completion Report) व फोटो घ्यावेत.
- गोदामाच्या उद्देशाप्रमाणे त्याचा वापर अन्नधान्य सुरक्षित साठवणुकीसाठी करणे बंधनकारक राहिल.

- xii. अन्नधान्यांचे साठवणुक सुविधेअभावी नुकसान होऊ नये म्हणून संबंधितांना कृषि विज्ञान केंद्रामार्फत प्रशिक्षण द्यावे.
- xiii. गोदाम भाडे तत्वावर द्यावयाचे झाल्यास शेतकरी उत्पादक कंपनीने ता.कृ.अ.यांचे सल्ल्याने कार्यपध्दती ठरवावी.
- xiv. अन्नधान्य साठवणुकीबाबतचा त्रैमासीक अहवाल, तालुका कृषि अधिकारी यांचेकडे सादर करावा.
- xv. साठवलेल्या मालाची विक्री करण्यासाठी आत्मा/ पणन विभागाचे मार्गदर्शन घ्यावे.
- xvi. गोदामासाठी अग्निशमन व्यवस्था आसावी व दर्शनी भिंतीवर खालीलप्रमाणे बोर्ड असावा.

महाराष्ट्र शासन

राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियान (गळीतधान्य) वर्ष सन २०२३-२४

शेतकरी उत्पादक कंपनीचे नाव:- बांधकाम पुर्ण झाल्याचा दिनांक:

एकुण खर्च : रु./- अनुदानाची रक्कम: रु./-

- xvii. गोदाम बांधकाम पुर्ण झाल्यानंतर तालुका कृषि अधिकारी, मंडळ कृषि अधिकारी व बँकेच्या अधिकाऱ्यांनी संयुक्त मोका तपासणी करावी आणि तद्नंतर जि.अ.कृ.अ. यांनी अनुदानाची रक्कम लाभधारकाचे गोदामासाठी घेतलेल्या कर्ज खात्यावर जमा करावी.
- xviii. गोदामाचे बांधकामापूर्वी व बांधकामानंतर Geo tagging करणे बंधनकारक राहिल.

इ) अभियान व्यवस्थापन व संकीर्ण खर्च: (केंद्र ६० टक्के : राज्य ४० टक्के)

१) राज्यस्तरीय व जिल्हा स्तरीय तांत्रिक सहाय्यक गट (Technical Support Group) :

अभियानांतर्गत केवळ अभियान क्र. १ साठी कंत्राटी पध्दतीने **पुर्णतः हंगामी स्वरूपात** तांत्रिक सहाय्यकांच्या गटाची आयुक्तालय व जिल्हा स्तरावर नियुक्ती करावी. सन २०२३-२४ मध्ये जिल्हास्तरावर २ तंत्र सहाय्यक तर राज्य स्तरावर ०४ तंत्र सहाय्यकाची नियुक्ती करावयाची आहे. सदर पदांसाठी आवश्यक शैक्षणिक अर्हता, अनुभव, कालावधी, मासीक मानधन याबाबतचा तपशील खालील तक्त्यात दर्शविला आहे, त्यानुसार कार्यवाही करणे बंधनकारक राहिल.

तांत्रिक सहाय्यता गट तपशील :

अ.क्र.	पद / कालावधी	आवश्यक पात्रता /अटी	मासीक मानधन (रु.)	संख्या
१	तंत्र सहाय्यक	कृषि विषयातील पदव्युत्तर पदवी व क्षेत्रिय स्तरावरील पिक व्यवस्थापन क्षेत्रातील प्राविण्य तसेच संगणकीय ज्ञान आवश्यक, संशोधन व विस्तार विषयातील अनुभवास प्राधान्य	एकत्रित मानधन ₹ ४००००/- + पूरक भत्ता ₹ २५००/- + दैनिक भत्ता ₹ १५० प्रमाणे (फक्त १० दिवसासाठी)	४
२	तंत्र सहाय्यक	कृषी विषयातील पदवी व क्षेत्रीय पिक व्यवस्थापन क्षेत्रातील प्राविण्य तसेच संगणकीय ज्ञान आवश्यक, कृषी विषयातील पदवीधर उपलब्ध न झाल्यास शास्त्रातील पदवीधारकांचा विचार करावा. संशोधन व विस्तार विषयातील अनुभव असणाऱ्यास प्राधान्य.	एकत्रित मानधन ₹ ३००००/- + पूरक भत्ता ₹ १५००/- + दैनिक भत्ता ₹ १५० प्रमाणे (फक्त १० दिवसासाठी)	३८

तांत्रिक सहाय्यता गटांतर्गत नियुक्त कंत्राटी कर्मचारी ज्या प्रवर्गातील आहे त्यानुसार त्यांचे मानधन सर्वसाधारण, अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती या प्रवर्गासाठी वितरित केलेल्या निधीमधून अदा करावे.

केंद्र शासनाच्या सूचनानुसार कंत्राटी पदांच्या मानधनावरील विहित वस्तू व सेवा कर (GST) व इतर शुल्काच्या अदायगी संकीर्ण तरतुदीतून करणेबाबत आयुक्तालयाच्या पत्र क्र.४०८९०, दि.०५ डिसेंबर, २०२२ नुसार पुढील कार्यवाही करावी.

जिल्हास्तरावर कंत्राटी पध्दतीने तंत्र सहाय्यकांच्या नियुक्तीच्या दृष्टीने आयुक्तालयाच्या पुढील सूचनापर्यंत विभागीय कृषि सहसंचालक स्तरावर विभागातील संबंधित जिल्ह्यांसाठी आवश्यक संख्येनुरूप **खुल्या निविदा पध्दतीने नोंदणीकृत सेवा पुरवठादारांमार्फत** पात्र उमेदवारांची निवड करून त्यांना जिल्ह्याच्या मुख्यालयी तात्काळ वर्ग करण्याची कार्यवाही करावी.

राज्य स्तरावरील चार पदांसाठी कंत्राटी तांत्रिक सहाय्यकांच्या नियुक्तीची प्रक्रीया विभागीय कृषि सहसंचालक, पुणे यांनी त्यांचेकडील प्रक्रीयेसोबतच राबवावी व त्यांच्या सेवा आयुक्तालयाकडे तात्काळ वर्ग कराव्यात. त्यांच्या मानधनाची अदायगी जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी, पुणे यांचे मार्फत केली जाईल. सदर प्रक्रीया पुर्णतः पारदर्शक पध्दतीने व संबंधीत सर्व कायद्यांचे अधिन राहून काटेकोरपणे करण्याची संबंधीत विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी दक्षता घ्यावी.

अभियान क्र.-३ (वृक्षजन्य तेलबिया) व विशेष अभियान (TRFA) बाबत संबंधीत जिल्ह्यांसाठी कंत्राटी तांत्रिक सहाय्यकांची नियुक्ती करू नये.

जिल्हास्तरीय चमूमध्ये २ तंत्र सहाय्यकांच्या सेवा घ्यावयाच्या असून त्यांच्या जबाबदाऱ्या खालीलप्रमाणे राहतील.

• **तंत्र सहाय्यक १**

१. मासिक प्रगती अहवाल सादर करणे. PFMS प्रणालीवर निधी व खर्चाचे सनियंत्रण करणे.
२. MIS Online भरणे.
३. लाभधारकांची माहिती Online भरणे.
४. घटकनिहाय लाभार्थी याद्यांचे Excel sheet मध्ये संकलन करून सादर करणे.
५. जिल्हास्तरावरून तालुकानिहाय व प्रकल्पनिहाय कार्यक्रमाचे सनियंत्रण करणे.
६. इतर

• **तंत्र सहाय्यक २**

१. प्रात्यक्षिकातील तसेच इतर घटकातील प्लॉटची उत्पादनाची आकडेवारी संकलन करणे.
२. बियाणे वितरण व बिजोत्पादन घटकाचे उपविभागीय कृषि अधिकारी यांनी सादर केलेल्या अहवालांचे संकलन व विश्लेषण करणे.
३. कृषि औजारे घटकाचा MahaDBT प्रणालीवरील कार्यवाहीचा प्रगती अहवाल सादर करणे.
४. अभियानाच्या यशोगाथा सादर करणे.
५. शेतकरी प्रशिक्षणाचे सनियंत्रण करणे.
६. क्षेत्रीय स्तरावरील संवर्गनिहाय तपासणीचा अहवाल तयार करणे.
७. इतर

तांत्रिक सहाय्यता गटांतर्गत नियुक्त जिल्हास्तर तंत्र सहाय्यक यांनी दररोज केलेल्या कामाचे कार्यविवरण नोंदवही ठेवणे व दैनंदिनी सादर करणे आवश्यक आहे. त्याचबरोबर सेवानिवृत्त अधिकारी/ कर्मचारी यांची कंत्राटी पदाकरिता नियुक्ती करताना त्यांचे वय, कामकाज करण्याची शारीरिक क्षमता इ. गोष्टींची पडताळणी करणे आवश्यक आहे. याबाबत योग्य ते सनियंत्रण करण्याची जबाबदारी जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी यांची राहिल.

२) संकीर्ण खर्च :

अभियानांतर्गत संकीर्ण खर्चासाठीच्या जिल्हानिहाय तरतुदी या सोबतच्या विवरणपत्रात दिल्या आहेत. त्यातून शेतकरी यशोगाथा तयार करणे, पीक कापणी प्रयोग, फलक व इतर अनुषंगीक खर्च तसेच, तांत्रिक सहाय्यता गटांतर्गत कार्यरत मनुष्यबळाच्या मानधनावरील वस्तू व सेवा कर (GST) व इतर शुल्काच्या अदायगी करावी.

ब) अभियान क्र. ३ : वृक्षजन्य तेलबिया अभियान

या अभियानात करंज, कोकम व महुआ या प्रमुख वृक्षजन्य तेलबिया पिकांचे क्षेत्र व उत्पादकता वृद्धीचा उद्देश आहे. अभियानात क्षेत्र विस्तार, लागवडी नंतर देखभाल, शेतकरी प्रशिक्षण, विस्तार अधिकारी/ कर्मचारी यांचे प्रशिक्षण, फ्लेक्झी फंड व संकीर्ण खर्च या घटकांचा समावेश आहे. जिल्हा व घटकनिहाय कार्यक्रम सोबतच्या विवरणपत्र क्र.२ मध्ये दर्शविला आहे.

अभियानात समाविष्ट पिके व जिल्हे :

अ.क्र	पिक	निवडलेले जिल्हे	जिल्हांचे नाव
१	करंज	५	ठाणे, पालघर, रायगड, रत्नागिरी, नंदुरबार
२	कोकम	३	रायगड, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग
३	महुआ	५	ठाणे, पालघर, रायगड, रत्नागिरी, नंदुरबार
एकुण		---	----

लाभार्थीची निवड: याबाबत निकष अभियान क्र. १ प्रमाणेच राहतील.

समाविष्ट बाबी :

१) क्षेत्र विस्तार (नवीन लागवड व लागवडी नंतर देखभाल) :

करंज, कोकम, महुआ या वृक्षजन्य तेलबियाची लागवड व नंतर देखभालीसाठी पुढील प्रमाणे अनुदान अनुज्ञेय राहिल.

अ. क्र.	रोपाचे नाव	प्रति हेक्टर रोप संख्या	लागवड खर्च अनुदान (₹/हे.)	दुस-या वर्षापासून देखभाल कालावधी (वर्ष)	देखभाल अनुदान प्रति वर्ष मर्यादा (₹/हेक्टर)
१	करंज	५००	२०,०००/-	४	२,०००/-
२	कोकम	२५०	१५,०००/-	६	२,०००/-
३	महुआ	२००	१५,०००/-	८	२,०००/-

रोपांची उपलब्धता: करंज, कोकम व महुआ यांची रोपे कृषि विद्यापीठे, समाजिक वनीकरण यांच्याकडून त्यांच्या निर्धारित दराने खरेदी करून शेतक-यांना लागवडीसाठी उपलब्ध करून देण्यात यावी.

२) शेतकरी प्रशिक्षण : अभियान क्र. १ प्रमाणे कार्यवाही करावी.

३) विस्तार अधिकारी/ कर्मचारी यांचे प्रशिक्षण:

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी त्यांचे जिल्हयासाठी दिलेल्या लक्षांकानुसार प्रशिक्षणार्थीची निवड करून तेलबिया वृक्षांची लागवड करण्यापुर्वी प्रशिक्षण आयोजित करावयाचे आहे. प्रशिक्षणार्थीची संख्या, स्थळ निश्चिती, आर्थिक मर्यादा, अनुदान अदायगी इ. बाबतच्या सूचना अभियान क्र.०१ प्रमाणेच राहतील.

४) फ्लेक्झी फंड : या घटकांतर्गत डिझेल/विद्युत चलित पंपसंच ही बाब समाविष्ट असून यासाठी अभियान क्र.१ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे मार्गदर्शक सूचना लागू राहतील.

५) संकीर्ण खर्च : शेतकरी यशोगाथा तयार करणे व इतर अनुषंगीक खर्चासाठी संकीर्णखाली तरतुद करण्यात आलेली आहे.

क) विशेष अभियान (TRFA)- भातपड क्षेत्रामध्ये गळीतधान्य उत्पादन कार्यक्रम

सन २०२३-२४ मध्ये TRFA (गळीतधान्य) कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करण्याच्या दृष्टीने जिल्हानिहाय/बाबनिहाय भौतिक व आर्थिक कार्यक्रम सोबतच्या विवरणपत्र क्र. ०३ मध्ये सहपत्रीत केला आहे.

समाविष्ट पिके व निवडण्यांत आलेले जिल्हे :

भातपड क्षेत्र असणारे खालील जिल्हे क्षेत्र विस्ताराचे दृष्टीने या अभियानांतर्गत निवडलेले आहेत.

क्र.	पिक	जिल्हे	जिल्हांचे नाव
१	TRFA (गळीतधान्य)	०६	ठाणे, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग, भंडारा, गोंदिया व गडचिरोली

TRFA कार्यक्रम अंमलबजावणीच्या दृष्टीने आपणास पुढीलप्रमाणे सूचित करण्यात येत आहे,

१) पिक प्रात्यक्षिके :

केंद्र शासनाच्या सूचनानुसार पिक प्रात्यक्षिकांसाठी १० वर्षांआतील (सन २०१३ व तद्नंतर) अधिसूचित वाणाच्या प्रमाणित बियाण्याचाच वापर करणे अनिवार्य राहिल. याबाबीसाठी अभियान क्र.१ गळीतधान्यच्या मार्गदर्शक सूचना लागू राहतील.

पिक प्रात्यक्षिके याबाबीसाठी लाभार्थी निवड महाडीबीटी प्रणालीद्वारे ऑनलाईन पद्धतीने करावयाची असून याबाबतच्या आयुक्तालयाने दिलेल्या अद्ययावत सूचनांचा आधार घ्यावा.

याबाबत प्रात्याक्षिके भेटीचा तपशील व पिक प्रात्यक्षिकांतील तालुकानिहाय उत्पादकता अहवाल (विहित प्रपत्रात) याबाबतचे अभिलेख आपले स्तरावर जतन करून संकलित अहवाल (विहित प्रपत्रात) आयुक्तालयास सादर करावेत. केंद्र शासनाच्या धोरणानुसार केंद्र शासनाच्या Krishi Kisan Application च्या माध्यमातून पिक प्रात्यक्षिके व बियाणे मिनीकीट कार्यक्रमाचे Geo-Tagging करणे अनिवार्य आहे. त्याप्रमाणे अभियानांतर्गत आयोजित करावयाच्या पिक प्रात्यक्षिकांचे संपूर्णतः Geo-Tagging करावे.पिक प्रात्यक्षिकांचे नियोजन करताना काही अपरिहार्य कारणास्तव मंजूर पिकाचे पिक प्रात्यक्षिके राबविण्यास अडचणी असल्यास त्यानुसार संबंधित विभागीय कृषि सहसंचालक कार्यालयाकडून पिक बदल मंजूर करून घ्यावेत.

२) एकात्मिक अन्नद्रव्ये व्यवस्थापन (सूक्ष्म मूलद्रव्ये व जैविक कीटकनाशके) :

कृषि विभागामार्फत राबविण्यात येणा-या विविध योजनांतर्गत अनुदानावर वाटप करावयाच्या कृषि निविष्टांसंदर्भात थेट लाभ हस्तांतरण (डी.बी.टी.) च्या अनुषंगाने दि.१९/४/२०१७ व दि.१२/९/२०१७ च्या शासन निर्णयान्वये दिलेल्या सविस्तर सूचनानुसार अभियान क्र.०१ मध्ये नमूद मार्गदर्शक सूचनानुसार पुढील कार्यवाही करावी.

३) सिंचन साधने

यासाठी अभियान क्र.०१ मध्ये नमूद मार्गदर्शक सूचना लागू राहतील.

४) प्रशिक्षणे (शेतकरी प्रशिक्षण व अधिकारी प्रशिक्षण) :

अद्यावत तंत्रज्ञानाविषयी अवगत करून कौशल्य वृद्धीत वाढ करणे हा प्रशिक्षणाचा हेतू आहे. याबाबत सविस्तर कार्यपद्धती अभियान क्र.०१ मध्ये मार्गदर्शक सूचनात असून ती आहे तशी लागू राहिल. अधिकारी प्रशिक्षण सर्वसाधारणपणे जिल्हातील जास्त क्षेत्र असणाऱ्या उपविभागात आयोजित करावेत.

संपूर्ण अभियानाचे सनियंत्रण:

शासनाने संदर्भिय दि. २८ एप्रिल, २०१७ च्या शासन निर्णयाद्वारे निर्देशित केलेप्रमाणे लाभार्थ्यांच्या यादीनुसार सर्व लाभार्थी शेतकऱ्यांच्या शेतावर हाती घेण्यात आलेल्या कार्यक्रमाची प्रत्यक्ष तपासणी संबंधित गावातील कृषी सहाय्यकांनी करायची असून आपला अहवाल तालुका कृषी अधिकाऱ्यामार्फत जिल्हा अधीक्षक कृषी अधिकाऱ्याकडे सादर करावयाचा आहे. विविध स्तरावर खर्चाच्या तपासणीची टक्केवारी खालीलप्रमाणे राहिल.

अ.क्र.	सनियंत्रण स्तर	तपासणी टक्केवारी
१	विभागीय कृषि सह संचालक	०.५०
२	जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी	१.००
३	उप विभागीय कृषि अधिकारी	५.००
४	तालुका कृषि अधिकारी	२५.०
५	मंडळ कृषि अधिकारी	५०.०
६	कृषि पर्यवेक्षक	१००.००

प्रत्येक महिन्यात विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी किमान एका क्लस्टरला भेट द्यावी, जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी यांनी ३ क्लस्टरला भेट द्यावी. कृषि उपसंचालक यांनी त्यांचे कार्यक्षेत्रातील ५० टक्के क्लस्टरला भेटी द्याव्यात. भेट देणाऱ्या अधिकाऱ्यांनी निविष्टा पुरवठा व इतर कार्यक्रमांचा आढावा घ्यावा. भेट नोंदवहीमध्ये तशी नोंद करावी व शेऱ्यामध्ये सूचना लिहाव्यात.

जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी यांनी नियमितपणे अभियानाचा आढावा घ्यावा व जिल्हयाचा मासिक प्रगती अहवाल ईमेल द्वारे व टपालाद्वारे विभागीय कृषि सह संचालक व आयुक्तालयास nmoopdda@gmail.com वर पुढील महिन्याच्या ५ तारखेपर्यंत सोबत दिलेल्या प्रपत्रामध्ये सादर करावा.

अभियानाचे सनियंत्रण व मूल्यमापन :-

- राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा अभियान (गळीतधान्य व तेलताड) कार्यक्रमांमध्ये निवडलेल्या लाभार्थ्यांची प्रवर्गनिहाय माहिती केंद्र शासनाच्या nfsm.gov.in/nfmis/NM_Login.aspx या वेबसाईटवर तसेच कृषी विभागाच्या MIS मध्ये ऑनलाईन वेळेत भरण्याची जबाबदारी तंत्र सहाय्यक यांची राहिल.
- अभियानाच्या मासिक प्रगतीचा अहवाल आयुक्तालयाने विहित केलेल्या प्रपत्रात प्रवर्गनिहाय दर महिन्याच्या ५ तारखेपर्यंत सादर करावा.
- शासनाने निर्देशित केल्याप्रमाणे घटकनिहाय, प्रवर्गनिहाय लाभार्थी यादी संकेत रथळावरती भरणे बंधनकारक असल्यामुळे अपूर्ण माहिती असल्यास पुढील निधीचे वितरण केले जाणार नाही याची नोंद घेण्यात यावी.
- राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियानांतर्गत गावनिहाय वाटप केलेल्या निविष्टा, प्रात्यक्षिके व इतर दिलेले लाभ याबाबतची माहिती लाभार्थ्यांच्या यादीसह ग्रामपंचायतीकडे पाठवून सदरील माहिती ग्रामसभेत जाहीर करावी.
- अभियानांतर्गत रावविलेल्या सर्व घटकांमुळे प्रकल्प क्षेत्रातील पिकांच्या उत्पादकतेवर दिसून आलेल्या परिणामांचे मूल्यमापन करून त्याबाबतचा अहवाल उपविभागीय कृषी अधिकारी यांनी हंगामाच्या अखेरीस सादर करावा.
- अभियानांतर्गत शेतकऱ्यांनी/गटांनी उत्कृष्टपणे रावविलेल्या कार्यक्रमाच्या यशोगाथा छापील / डिजिटल स्वरूपात तयार करून आयुक्तालयास सादर कराव्यात. यासाठी अभियानातील प्रशिक्षण व संकीर्ण बाबीखालील तसेच कृषी विभागाने इतर योजनांमध्ये उपलब्ध करून दिलेल्या निधीचा वापर करावा.

अभियान अंमलबजावणी प्रगती व निधी मुक्ततेच्या दृष्टीने उपयोगिता प्रमाणपत्रे केंद्र शासनास प्रत्येक तिमाही नंतर सादर करावी लागतात. त्यासाठी जि.अ.कृ.अ.यांनी अभियान अंमलबजावणी प्रगतीबाबत जून, सप्टेंबर, डिसेंबर व मार्च तिमाहीची उपयोगिता प्रमाणपत्र पुढील महिन्याच्या ५ तारखे पर्यंत ईमेल व्दारे व टपालाद्वारे विभागीय कृषि सह संचालक व आयुक्तालयास nmoopdda@gmail.com वर पुढील महिन्याच्या ५ तारखेपर्यंत सादर करावीत. अभियानांतर्गत थेट लाभ पद्धतीने (डी.वी.टी.) दिल्या जाणा-या लाभाचा लाभार्थीनिहाय सविस्तर तपशील आधार क्रमांक व मोबाइल क्रमांकासह केंद्र शासनाच्या अभियानाचे पोर्टल nmoop.gov.in वर डी.वी.टी. रिपोर्ट सदराखाली नियमितपणे भरणे बंधनकारक आहे, याची कृपया नोंद घ्यावी.

विभागीय कृषि सह संचालक व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांना संपादकीय प्रणालीव्दारे अनुदानाचे वितरण करण्यात येईल. संगणकीय प्रणालीव्दारे उपलब्ध करून दिलेले अनुदान महिनानिहाय पूर्णपणे खर्च होईल याची दक्षता घ्यावी.

सोबत:- वरीलप्रमाणे

(विकास मंडळ)

संचालक (नि.व गु.नि.)

कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

प्रपत्र १

पिक प्रात्यक्षिकातील तालुकानिहाय उत्पादकता अहवाल विहित प्रपत्र

अ.क्र	पिक	तालुका	प्रात्यक्षिक क्षेत्र (हे.)	उत्पादकता (किलो / हे.)	
				प्रात्यक्षिक प्लॉट	तुलनात्मक प्लॉट
१	सोयाबीन	तालुका ...१			
		तालुका ...२			
		तालुका ...३			
		एकूण जिल्हा			
२	भुईमुग	तालुका ...१			
		तालुका ...२			
		तालुका ...३			
		एकूण जिल्हा			
३	करडई	तालुका ...१			
		तालुका ...२			
		तालुका ...३			
		एकूण जिल्हा			
४	जवस	तालुका ...१			
		तालुका ...२			
		तालुका ...३			
		एकूण जिल्हा			
५	तीळ	तालुका ...१			
		तालुका ...२			
		तालुका ...३			
		एकूण जिल्हा			
६	मोहरी	तालुका ...१			
		तालुका ...२			
		तालुका ...३			
		एकूण जिल्हा			

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी
जिल्हा

प्रपत्र २

कृषि सहाय्यक स्तरावरील पिक कापणी प्रयोग नोंद वही नमुना

कृषि सहाय्यकाचे नाव :-----

कार्यक्षेत्र :

प्रात्यक्षिकाचे गाव :----- तालुका :----- जिल्हा :-----

पिक :

वाण :

सहभागी शेतक-यांचे नाव व शेत गट क्र	प्रात्यक्षिकातील क्षेत्र (हे.)	मिळालेले उत्पादन (क्विं/हे.)		किमान आधारभूत किमतीनुसार मिळालेले उत्पन्न (रु./हे.)		प्रात्यक्षिकातील मिळालेले निव्वळ वाढीव उत्पन्न (रु./हे.)
		प्रात्यक्षिकातील	पारंपारिक पध्दतीने	प्रात्यक्षिकातील	पारंपारिक पध्दतीचे	
एकूण						

वरिष्ठ अधिका-याने या नोंदवहीत तपासणी करून दिनांकासाहित अभिप्राय नोंदवून स्वाक्षरी करावी.

- प्रात्यक्षिकांचे अनुभवावरून गावातील/जवळपासच्या क्षेत्रातील किती शेतक-यांनी तंत्रज्ञान अवलंब केला. त्यांची शेतकरी संख्या --- व क्षेत्र ----- हे.
- प्रात्यक्षिकास भेटी दिलेल्या शेतक-यांची संख्या -----
- सदर अभिलेख अभियानाच्या मूल्यमापनाचे वेळी उपलब्ध करून देणे बंधनकारक राहिल.

सदर कृषि सहाय्यकाची बदली झाल्यास नोंदवही रुजू होणा-या नवीन कृषि सहाय्यकाकडे वर्ग करावी. सदर अभिलेख कायमस्वरूपी (२० वर्ष) जतन करणे बंधनकारक राहिल.

- तालुक्याची सरासरी उत्पादकता
- प्रात्यक्षिकासाठी निर्धारित उत्पादकता
- प्रात्यक्षिकात आलेली उत्पादकता

परिशिष्ट -१

राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियान (गळीतधान्य) सन २०२३-२४
जिल्हानिहाय / बाबनिहाय भौतिक व आर्थिक कार्यक्रम (रु हजार)

अ. क्र.	जिल्हा / विभाग	१) बियाणे घटक											२) तंत्रज्ञान प्रसार घटक										
		पायाभूत बियाणे उत्पादन (@२५००/- किंटे)		प्रमाणित बियाणे उत्पादन (@२५००/-किंटे)		प्रमाणित बियाणे वितरण						एकुण बियाणे घटक		पिक प्रात्यक्षिके									
						सोयाबीन, करडई, इतर पिके (@४०००/-किंटे)		तीळ (@८०००/-किंटे)		एकूण				सोयाबीन (@६०००/-हेक्टर)		भुईमुग (@१००००/-हेक्टर)		करडई (@३०००/-हेक्टर)		तीळ (@३०००/-हेक्टर)		एकूण	
भौतिक (किं.)	आर्थिक	भौतिक (किं.)	आर्थिक	भौतिक (किं.)	आर्थिक	भौतिक (किं.)	आर्थिक	भौतिक (किं.)	आर्थिक	भौतिक (किं.)	आर्थिक	आर्थिक	भौतिक (हेक्टर)	आर्थिक	भौतिक (हेक्टर)	आर्थिक	भौतिक (हेक्टर)	आर्थिक	भौतिक (हेक्टर)	आर्थिक	भौतिक (हेक्टर)	आर्थिक	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	
१	नाशिक	७०	१७५.००	११०	२७५.००	८२०	३२८०.००	०	०.००	८२०	३२८०.००	३७३०.००	८००	४८००.००	१२०	१२००.००	०	०.००	०	०.००	९२०	६०००.००	
२	धुळे	१००	२५०.००	७०	१७५.००	६०	२४०.००	०	०.००	६०	२४०.००	६६५.००	२००	१२००.००	५०	५००.००	०	०.००	०	०.००	२५०	१७००.००	
	नाशिक विभाग	१७०	४२५.००	१८०	४५०.००	८८०	३५२०.००	०	०.००	८८०	३५२०.००	४३९५.००	१०००	६०००.००	१७०	१७००.००	०	०.००	०	०.००	११७०	७७००.००	
३	अहमदनगर	२८७०	७१७५.००	३२००	८०००.००	१५५०	६२००.००	०	०.००	१५५०	६२००.००	२१३७५.००	९००	५४००.००	३०	३००.००	०	०.००	०	०.००	९३०	५७००.००	
४	पुणे	१००	२५०.००	१००	२५०.००	६०	२४०.००	०	०.००	६०	२४०.००	७४०.००	२००	१२००.००	७०	७००.००	०	०.००	०	०.००	२७०	१९००.००	
	पुणे विभाग	२९७०	७४२५.००	३३००	८२५०.००	१६१०	६४४०.००	०	०.००	१६१०	६४४०.००	२२११५.००	११००	६६००.००	१००	१०००.००	०	०.००	०	०.००	१२००	७६००.००	
५	सांगली	०	०.००	३०	७५.००	१६३०	६५२०.००	०	०.००	१६३०	६५२०.००	६५९५.००	५००	३०००.००	१८०	१८००.००	०	०.००	०	०.००	६८०	४८००.००	
	कोल्हापुर विभाग	०	०.००	३०	७५.००	१६३०	६५२०.००	०	०.००	१६३०	६५२०.००	६५९५.००	५००	३०००.००	१८०	१८००.००	०	०.००	०	०.००	६८०	४८००.००	
६	बीड	३८०	९५०.००	३१५०	७८७५.००	१११०	४४४०.००	२३	१८०.००	११३३	४६२०.००	१३४४५.००	२४००	१४४००.००	२०	२००.००	२९०	८७०.००	४०	१२०.००	२७५०	१५५९०.००	
	औरंगाबाद विभाग	३८०	९५०.००	३१५०	७८७५.००	१११०	४४४०.००	२३	१८०.००	११३३	४६२०.००	१३४४५.००	२४००	१४४००.००	२०	२००.००	२९०	८७०.००	४०	१२०.००	२७५०	१५५९०.००	
७	लातूर	३६०	९००.००	४७००	११७५०.००	४२९०	१७१६०.००	०	०.००	४२९०	१७१६०.००	२९८१०.००	४६००	२७६००.००	०	०.००	५१७०	१५५१०.००	३०	९०.००	९८००	४३२००.००	
८	उस्मानाबाद	६४०	१६००.००	३१५०	७८७५.००	१८३०	७३२०.००	३०	२४०.००	१८६०	७५६०.००	१७०३५.००	३१००	१८६००.००	३०	३००.००	२११०	६३३०.००	५०	१५०.००	५२९०	२५३८०.००	
९	नांदेड	१६०	४००.००	२१५०	५३७५.००	२५८०	१०३२०.००	०	०.००	२५८०	१०३२०.००	१६०९५.००	३८००	२२८००.००	०	०.००	२२७०	६८१०.००	०	०.००	६०७०	२९६१०.००	
१०	हिंगोली	१२०	३००.००	५१००	१२७५०.००	७५०	३०००.००	०	०.००	७५०	३०००.००	१६०५०.००	२८००	१६८००.००	०	०.००	४३०	१२९०.००	०	०.००	३२३०	१८०९०.००	
११	परभणी	२४३०	६०७५.००	६३००	१५७५०.००	१२३०	४९२०.००	०	०.००	१२३०	४९२०.००	२६७४५.००	२७००	१६२००.००	०	०.००	६५०	१९५०.००	०	०.००	३३५०	१८१५०.००	
	लातूर विभाग	३७१०	९२७५.००	२१४००	५३५००.००	१०६८०	४२७२०.००	३०	२४०.००	१०७१०	४२९६०.००	१०५७३५.००	१७०००	१०२०००.००	३०	३००.००	१०६३०	३१८९०.००	८०	२४०.००	२७७४०	१३४४३०.००	
१२	बुलढाणा	५२३०	१३०७५.००	१४४६०	३६१५०.००	२३९०	९५६०.००	१०	८०.००	२४००	९६४०.००	५८८६५.००	४२५०	२५५००.००	०	०.००	२७०	८१०.००	१०	३०.००	४५३०	२६३४०.००	
१३	अकोला	१२७०	३१७५.००	४०००	१००००.००	३०४०	१२१६०.००	०	०.००	३०४०	१२१६०.००	२५३३५.००	२२००	१३२००.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००	२२००	१३२००.००	
१४	वाशिम	१२५०	३१२५.००	५८२०	१४५५०.००	३७२०	१४८८०.००	०	०.००	३७२०	१४८८०.००	३२५५५.००	३२००	१९२००.००	०	०.००	३३०	९९०.००	०	०.००	३५३०	२०१९०.००	
१५	अमरावती	१२०	३००.००	१७८०	४४५०.००	२२००	८८००.००	०	०.००	२२००	८८००.००	१३५५०.००	३०००	१८०००.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००	३०००	१८०००.००	
१६	यवतमाळ	३५०	८७५.००	५००	१२५०.००	४०८०	१६३२०.००	०	०.००	४०८०	१६३२०.००	१८४४५.००	२९००	१७४००.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००	२९००	१७४००.००	
	अमरावती विभाग	८२२०	२०५५०.००	२६५६०	६६४००.००	१५४३०	६९७२०.००	१०	८०.००	१५४४०	६९८००.००	१४८७५०.००	१५५५०	९३३००.००	०	०.००	६००	१८००.००	१०	३०.००	१६१६०	९५१३०.००	
१७	वर्धा	५५०	१३७५.००	८५०	२१२५.००	१८४०	७३६०.००	०	०.००	१८४०	७३६०.००	१०८६०.००	१३००	७८००.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००	१३००	७८००.००	
१८	नागपुर	०	०.००	३०	७५.००	१२८०	५१२०.००	०	०.००	१२८०	५१२०.००	५१९५.००	१०००	६०००.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००	१०००	६०००.००	
१९	चंद्रपुर	०	०.००	०	०.००	५४०	२१६०.००	०	०.००	५४०	२१६०.००	२१६०.००	९००	५४००.००	०	०.००	३९७	११९१.००	७०	२१०.००	१३६७	६८०१.००	
	नागपूर विभाग	५५०	१३७५.००	८८०	२२००.००	३६६०	१४६४०.००	०	०.००	३६६०	१४६४०.००	१८२१५.००	३२००	१९२००.००	०	०.००	३९७	११९१.००	७०	२१०.००	३६६७	२०६०१.००	
	एकूण	१६०००	४००००.००	५५५००	१३८७५०.००	३५०००	१४००००.००	६३	५००.००	३५०६३	१४०५००.००	३१९२५०.००	४०७५०	२४४५००.००	५००	५०००.००	११९१७	३५७५१.००	२००	६००.००	५३३६७	२८५८५१.००	

परिशिष्ट -१

राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियान (गळीतधान्य) सन २०२३-२४
जिल्हानिहाय / बाबनिहाय भौतिक व आर्थिक कार्यक्रम (रु हजार)

अ. क्र.	जिल्हा / विभाग	२) तंत्रज्ञान प्रसार घटक							३) उत्पादन वाढीसाठी निविष्ठा घटक										
		शेतकरी शेतीशाळा (@ रु. १४,०००/- शेतीशाळा)		शेतकरी प्रशिक्षण (@ रु. २४०००/-प्रशिक्षण)		विस्तार अधिकारी प्रशिक्षण (@ रु. ३६०००/-प्रशिक्षण)		एकुण तंत्रज्ञान प्रसार घटक	जिप्सम / पायराईट्स / डोलामाईट / गंधक (@रु.७५०/-हेक्टर)		जैविक खते (रायझोबियम कल्चर/पी.एस.बी.) (@रु.३००/-हेक्टर)		पिक संरक्षण औषधे (कीड नियंत्रण व तणनाशके) (@रु.५००/-हेक्टर)		जैविक किड नियंत्रण (@रु.५००/-हेक्टर)		एचडीपीई / पीन्डीसी पाईप (किमतीच्या ५० टक्के किंवा पाईप्सच्या प्रकारानुसार उच्चतम रु. ४० ते ५० प्रती मीटर मर्यादेत)		एकुण उत्पादन वाढीसाठी निविष्ठा घटक
		भौतिक (संख्या)	आर्थिक	भौतिक (संख्या)	आर्थिक	भौतिक (संख्या)	आर्थिक	आर्थिक	भौतिक (हे.)	आर्थिक	भौतिक (हे.)	आर्थिक	भौतिक (हे.)	आर्थिक	भौतिक (हे.)	आर्थिक	भौतिक (मीटर)	आर्थिक	आर्थिक
१		२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१
१	नाशिक	४	५६.००	२	४८.००	१	३६.००	६९४०.००	४८०	३६०.००	४८०	१४४.००	४८०	२४०.००	४८०	२४०.००	२००००	१०००.००	१९८४.००
२	धुळे	२	२८.००	१	२४.००	१	३६.००	१७८८.००	२००	१५०.००	२००	६०.००	२००	१००.००	२००	१००.००	८०००	४००.००	८१०.००
	नाशिक विभाग	६	८४.००	३	७२.००	२	७२.००	७९२८.००	६८०	५१०.००	६८०	२०४.००	६८०	३४०.००	६८०	३४०.००	२८०००	१४००.००	२७९४.००
३	अहमदनगर	४	५६.००	२	४८.००	१	३६.००	५८४०.००	३६०	२७०.००	३६०	१०८.००	३६०	१८०.००	३६०	१८०.००	१४०००	७००.००	१४३८.००
४	पुणे	४	५६.००	२	४८.००	१	३६.००	२०४०.००	२८०	२१०.००	२८०	८४.००	२८०	१४०.००	२८०	१४०.००	१२०००	६००.००	११७४.००
	पुणे विभाग	८	११२.००	४	९६.००	२	७२.००	७८८०.००	६४०	४८०.००	६४०	१९२.००	६४०	३२०.००	६४०	३२०.००	२६०००	१३००.००	२६१२.००
५	सांगली	४	५६.००	२	४८.००	१	३६.००	४९४०.००	५२०	३९०.००	५२०	१५६.००	५२०	२६०.००	५२०	२६०.००	२००००	१०००.००	२०६६.००
	कोल्हापुर विभाग	४	५६.००	२	४८.००	१	३६.००	४९४०.००	५२०	३९०.००	५२०	१५६.००	५२०	२६०.००	५२०	२६०.००	२००००	१०००.००	२०६६.००
६	बीड	८	११२.००	४	९६.००	१	३६.००	१५८३४.००	८००	६००.००	८००	२४०.००	८००	४००.००	८००	४००.००	३००००	१५००.००	३१४०.००
	औरंगाबाद विभाग	८	११२.००	४	९६.००	१	३६.००	१५८३४.००	८००	६००.००	८००	२४०.००	८००	४००.००	८००	४००.००	३००००	१५००.००	३१४०.००
७	लातूर	२०	२८०.००	१०	२४०.००	१	३६.००	४३७५६.००	२०००	१५००.००	२०००	६००.००	२०००	१०००.००	२०००	१०००.००	७७०००	३८५०.००	७९५०.००
८	उस्मानाबाद	१०	१४०.००	५	१२०.००	१	३६.००	२५६७६.००	१०००	७५०.००	१०००	३००.००	१०००	५००.००	१०००	५००.००	३८०००	१९००.००	३९५०.००
९	नांदेड	१४	१९६.००	७	१६८.००	१	३६.००	३००१०.००	१४४०	१०८०.००	१४४०	४३२.००	१४४०	७२०.००	१४४०	७२०.००	५४०००	२७००.००	५६५२.००
१०	हिंगोली	१०	१४०.००	५	१२०.००	१	३६.००	१८३८६.००	१०००	७५०.००	१०००	३००.००	१०००	५००.००	१०००	५००.००	३९०००	१९५०.००	४०००.००
११	परभणी	१०	१४०.००	५	१२०.००	१	३६.००	१८४४६.००	१०००	७५०.००	१०००	३००.००	१०००	५००.००	१०००	५००.००	३९०००	१९५०.००	४०००.००
	लातूर विभाग	६४	८९६.००	३२	७६८.००	५	१८०.००	१३६२७४.००	६४४०	४८३०.००	६४४०	१९३२.००	६४४०	३२२०.००	६४४०	३२२०.००	२४७०००	१२३५०.००	२५५५२.००
१२	बुलढाणा	१८	२५२.००	९	२१६.००	१	३६.००	२६८४४.००	१८४०	१३८०.००	१८४०	५५२.००	१८४०	९२०.००	१८४०	९२०.००	७१०००	३५५०.००	७३२२.००
१३	अकोला	१२	१६८.००	६	१४४.००	१	३६.००	१३५४८.००	११६०	८७०.००	११६०	३४८.००	११६०	५८०.००	११६०	५८०.००	४३०००	२१५०.००	४५२८.००
१४	वाशिम	१६	२२४.००	८	१९२.००	१	३६.००	२०६४२.००	१५२०	११४०.००	१५२०	४५६.००	१५२०	७६०.००	१५२०	७६०.००	६००००	३०००.००	६११६.००
१५	अमरावती	२०	२८०.००	१०	२४०.००	१	३६.००	१८५५६.००	२०००	१५००.००	२०००	६००.००	२०००	१०००.००	२०००	१०००.००	७५०००	३७५०.००	७८५०.००
१६	यवतमाळ	१६	२२४.००	८	१९२.००	१	३६.००	१७८५२.००	१५६०	११७०.००	१५६०	४६८.००	१५६०	७८०.००	१५६०	७८०.००	६१०००	३०५०.००	६२४८.००
	अमरावती विभाग	८२	११४८.००	४१	९८४.००	५	१८०.००	९७४४२.००	८०८०	६०६०.००	८०८०	२४२४.००	८०८०	४०४०.००	८०८०	४०४०.००	३१००००	१५५००.००	३२०६४.००
१७	वर्धा	८	११२.००	४	९६.००	१	३६.००	८०४४.००	९२०	६९०.००	९२०	२७६.००	९२०	४६०.००	९२०	४६०.००	३४०००	१७००.००	३५८६.००
१८	नागपुर	१२	१६८.००	६	१४४.००	१	३६.००	६३४८.००	१२००	९००.००	१२००	३६०.००	१२००	६००.००	१२००	६००.००	४६०००	२३००.००	४७६०.००
१९	चंद्रपुर	८	११२.००	४	९६.००	१	३६.००	७०४५.००	७२०	५४०.००	७२०	२१६.००	७२०	३६०.००	७२०	३६०.००	२७०००	१३५०.००	२८२६.००
	नागपुर विभाग	२८	३९२.००	१४	३३६.००	३	१०८.००	२१४३७.००	२८४०	२१३०.००	२८४०	८५२.००	२८४०	१४२०.००	२८४०	१४२०.००	१०७०००	५३५०.००	१११७२.००
	एकुण	२००	२८००.००	१००	२४००.००	१९	६८४.००	२९१७३५.००	२००००	१५०००.००	२००००	६०००.००	२००००	१००००.००	२००००	१००००.००	७६८०००	३८४००.००	७९४००.००

परिशिष्ट - १

राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियान (गळीतधान्य) सन २०२३-२४
जिल्हानिहाय / बाबनिहाय भौतिक व आर्थिक कार्यक्रम (रु हजार)

अ. क्र.	जिल्हा/विभाग	४) फ्लेक्सी निधी										५) प्रकल्प व्यवस्थापन खर्च						६) प्रलंबित दाखिल सन २०२२-२३ (सर्वसाधारण प्रवर्ग)	एकूण जिल्हा अधिकांक कृषि अधिकारी/आयुक्तालय स्तर			प्रवर्गनिहाय कार्यक्रम विगतवारी (केंद्र : राज्य हिस्सा प्रमाण ६०:४० राहिल)					
		छोटे तेल घाणा सयंत्र (अनुदानाचे मापदंड SMAM प्रमाणे)		डीझेल / इलेक्ट्रिक पंपसंच (अनुदानाचे मापदंड SMAM प्रमाणे)		मनुष्यचलित टोकन यंत्र (अनुदानाचे मापदंड SMAM प्रमाणे)		मनुष्यचलित सायकलचर चालणारे सिड ड्रिल (अनुदानाचे मापदंड SMAM प्रमाणे)		गोदाम बांधकाम (रु. १२.५० लाख / गोदाम २५० मे.क्षमता)		एकूण फ्लेक्सी निधी घटक	तांत्रिक सहाय्यता गट (तंत्र सल्लागार / सहाय्यक)		आकस्मिक खर्च				एकूण	एकूण	केंद्र	राज्य	अ.जाती	अ.जमाती	सर्वसाधारण	एकूण	
		भौतिक (संख्या)	आर्थिक	भौतिक (संख्या)	आर्थिक	भौतिक (संख्या)	आर्थिक	भौतिक (संख्या)	आर्थिक	भौतिक (संख्या)	आर्थिक	आर्थिक	तांत्रिक सहाय्यता गट (GST+Other Charges)	इतर संकीर्ण	एकूण	आर्थिक	आर्थिक										आर्थिक
		४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७										५८
१	नाशिक	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	४५.३९	२०३.००	१०३३.००	११७१.१३	१८२३८.१३	१०९४२.८८	७२९५.२५	१७११.७६	६१८५.८६	१०३४०.५१	१८२३८.१३	
२	धुळे	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	२९.३९	१७९.००	१०९९.००	०.००	८४५२.००	५०७१.२०	३३८०.८०	८८१.२८	३०५२.७९	४५१७.९३	८४५२.००	
नाशिक विभाग		६	१०८०.००	३२६	३२६०.००	१००	१०००.००	१००	५००.००	२	२५००.००	८३४०.००	४	१६८०.००	३१५.३७	६६.६३	३८२.००	२०६२.००	११७१.१३	२६६९०.१३	१६०१४.०८	१०६७६.०५	२५९३.०४	९२३८.६५	१४८५८.४४	२६६९०.१३	
३	अहमदनगर	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	९३.३९	२५१.००	१०९९.००	१३३३.७८	३५२४७.७८	२११४८.६७	१४०९९.११	४७७०.४५	३५३७.९२	२६९३९.४२	३५२४७.७८	
४	पुणे	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	६	२८०.००	५४०.६४	२३.३६	५६४.००	३४४४.००	२१९९.६०	१३७६७.६०	८२६०.५६	५५७७.०४	१०४५.७९	१३५५.१३	११३६६.६८	१३७६७.६०	
पुणे विभाग		६	१०८०.००	३२६	३२६०.००	१००	१०००.००	१००	५००.००	२	२५००.००	८३४०.००	८	३७०.००	६९८.३३	११६.६७	८५५.००	४५३५.००	३५३३.३८	४९०१५.३८	२९४०९.२३	१९६०६.५५	५८५६.२३	४८९३.०५	३८३०६.१०	४९०१५.३८	
५	सांगली	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	५९.३९	२०९.००	१०४९.००	९८९.११	१९८०९.११	११८८५.४७	७९२३.६४	२४३२.६६	६९.०२	१७३१५.४२	१९८०९.११	
कोल्हापूर विभाग		३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	५९.३९	२०९.००	१०४९.००	९८९.११	१९८०९.११	११८८५.४७	७९२३.६४	२४३२.६६	६९.०२	१७३१५.४२	१९८०९.११	
६	बीड	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	१०४.३९	२६२.००	११०२.००	१२३६.२७	३८९२७.२७	२३३५६.३६	१५५७०.९१	३६८४.४६	३८३.५५	३४८५९.२५	३८९२७.२७	
औरंगाबाद विभाग		३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	१०४.३९	२६२.००	११०२.००	१२३६.२७	३८९२७.२७	२३३५६.३६	१५५७०.९१	३६८४.४६	३८३.५५	३४८५९.२५	३८९२७.२७	
७	लातूर	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	२४५.३९	४०३.००	१२३३.००	१९२३.१३	८८८५२.१३	५३३११.२८	३५५४०.८५	१००९४.८०	१६६७.३५	७७०८९.९८	८८८५२.१३	
८	उस्मानाबाद	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	१४५.३९	३०३.००	११४३.००	४६९८.३३	५६६७२.३३	३४००३.४०	२२६८८.९३	५०८९.३९	१२०९.१८	५०३७३.८४	५६६७२.३३	
९	नांदेड	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	१५९.३९	३७७.००	११५७.००	३३७२.७९	६०४५६.७९	३६२७४.०७	२४१२८.७९	९९९३.४३	६९८९.९४	४३४८१.४२	६०४५६.७९	
१०	हिंगोली	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	१२२.३९	२८०.००	११२०.००	२८३२.३९	४६५५८.३९	२७९३४.९९	१८६२३.३२	३३२८.३८	७४६.५४	५३२६८.४०	५७३४३.३९	
११	परभणी	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	१५२.३९	३९०.००	११५०.००	३७०६.९५	५८२१७.९५	३४९३०.७७	२३२८७.१८	७८७९.३७	४१२३.६३	३५४९१.९६	४७७३२.९५	
लातूर विभाग		१५	२७००.००	८१५	८१५०.००	२५०	२५००.००	२५०	१२५०.००	५	६२५०.००	२०८५०.००	१०	४२००.००	७८८.४३	८२४.५७	१६१३.००	५८१३.००	१६५३३.५१	३१०५७.५१	१८६४५४.५१	१२४३३०.०१	६३३२३.२८	१४७२८.६३	२५९७०५.६०	३१०५७.५१	
१२	बुलढाणा	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	२७७.३९	४३५.००	१२७५.००	३८५४.१६	१०२३३०.१६	६१३९८.०९	४०९३२.०६	२०६१९.०९	३७४६.११	७७९६४.९६	१०२३३०.१६	
१३	अकोला	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	१३६.३९	२९४.००	११३४.००	२८२६.७६	११५४१.७६	३०९२५.०५	२०६६६.७०	१३३३४.०९	३३१३.३४	३५१९४.३२	११५४१.७६	
१४	वाशिम	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	१८२.३९	३४०.००	११८०.००	४२५४.६०	६८९१७.६०	४१३५०.५६	२७७६७.०४	१०४८०.४४	५०९३.६६	४९७४३.५०	६८९१७.६०	
१५	अमरावती	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	१२६.३९	२८४.००	११२४.००	२९७८.७४	४८२२८.७४	२८९३७.२४	१९२९१.५०	१००६३.४५	६९२१.५७	३१२४३.७२	४८२२८.७४	
१६	यवतमाळ	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	१३३.३९	२९१.००	११३१.००	३६५०.३८	५१४९६.३८	३०८९७.८३	२०५९८.५५	७३५६.०७	१०१७५.२६	३३९६५.०५	५१४९६.३८	
अमरावती विभाग		१५	२७००.००	८१५	८१५०.००	२५०	२५००.००	२५०	१२५०.००	५	६२५०.००	२०८५०.००	१०	४२००.००	७८८.४३	८५५.७७	१६१४.००	५८४४.००	१७५६४.६४	३२२५१४.६४	१९३५०८.७८	१२९००५.८६	६५५३१.४४	२९२४९.९४	२२८१११.५६	३२२५१४.६४	
१७	वर्धा	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	७६.३९	२३४.००	१०७४.००	३९८३.७६	३०९१७.७६	१८५५०.६६	१२३७७.१०	७६२०.००	३११७.०९	२०९८०.६८	३०९१७.७६	
१८	नागपूर	३	५४०.००	१६३	१६३०.००	५०	५००.००	५०	२५०.००	१	१२५०.००	४१७०.००	२	८४०.००	१५७.६९	५८.३९	२१६.००	१०५६.००	३०११.१०	२४५४०.१०	१४७२४.०६	९८१६.०४	४४१९.७९	२२९५.३९	१७८२५.०८	२४५४०.१	

परिशिष्ट -२

राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियान (वृक्षजन्य तेलबिया) सन २०२३-२४
जिल्हानिहाय / बाबनिहाय भौतिक व आर्थिक कार्यक्रम (रु हजार)

अ. क्र.	विभाग / जिल्हा	१. क्षेत्र विस्तार घटक															
		अ) वृक्षनिहाय लागवड लक्षांक (क्षेत्र :- हे.)								ब) वृक्षजन्य तेलबिया लागवडी पश्यात देखभाल (क्षेत्र-हे.) (@ रु. २०००/- हे.)							
		करंज (@ रु.२०,०००/हे.)		कोकम (@ रु.१५,०००/हे.)		महुआ (@ रु.१५,०००/हे.)		एकुण		करंज		कोकम		महुआ		एकुण	
		क्षेत्र	आर्थिक	क्षेत्र	आर्थिक	क्षेत्र	आर्थिक	क्षेत्र	आर्थिक	क्षेत्र	आर्थिक	क्षेत्र	आर्थिक	क्षेत्र	आर्थिक	क्षेत्र	आर्थिक
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८
१	ठाणे	०	०.००	०	०.००	५०.०	७५०.००	५०.०	७५०.००	०	०.००	०	०.००	१५	३०.००	१५	३०.००
२	रायगड	५०	१०००.००	५०	७५०.००	०	०.००	१००	१७५०.००	१०	२०.००	३८.००	७६.००	०	०.००	४८	९६.००
३	सिंधदुर्ग	०	०.००	१००	१५००.००	०	०.००	१००	१५००.००	०	०.००	८७	१७४.००	०	०.००	८७	१७४.००
एकुण एकंदर		५०	१०००.००	१५०	२२५०.००	५०	७५०.००	२५०	४०००.००	१०	२०.००	१२५	२५०.००	१५	३०.००	१५०	३००.००

अ. क्र.	विभाग / जिल्हा	२. तंत्रज्ञान प्रसार घटक						३. अभियान व्यवस्थापन खर्च : संकीर्ण	४. फ्लेक्झी निधी : डीझेल / इलेक्ट्रिक पंपसंच	५. प्रलंबित दायित्व सन २०२२-२३	एकुण एकंदर	६. प्रवर्गनिहाय कार्यक्रम विगतवारी (केंद्र : राज्य हिस्सा प्रमाण ६०: ४० राहिल)							
		अ) शेतकरी प्रशिक्षण (@ रु. २४०००/-प्रशिक्षण)		ब) विस्तार कर्मचारी / अधिकारी / निविष्ठा विक्रेते प्रशिक्षण (@ रु. ३६,०००/प्रशिक्षण)		एकुण						भौतिक (संख्या)	आर्थिक	आर्थिक	आर्थिक	अ.जाती	अ.जमाती	सर्वसाधारण	एकुण
		भौतिक (संख्या)	आर्थिक	भौतिक (संख्या)	आर्थिक	भौतिक (संख्या)	आर्थिक												
		भौतिक (संख्या)	आर्थिक	भौतिक (संख्या)	आर्थिक	भौतिक (संख्या)	आर्थिक												
१	२	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३			
१	ठाणे	१	२४.००	१	३६.००	२	६०.००	१२.००	१०	१००.००	२५६.२१	१२०८.२१	१११.९१	२६२.७८	८३३.५२	१२०८.२१			
२	रायगड	३	७२.००	०	०.००	३	७२.००	५०.००	३५	३५०.००	१२००.००	३५१८.००	३२७.९२	१५६.४७	३०३३.६१	३५१८.००			
३	सिंधदुर्ग	१	२४.००	०	०.००	१	२४.००	३८.००	०	०.००	७८.४६	१८१४.४६	३९१.१६	११.२७	१४१२.०३	१८१४.४६			
एकुण एकंदर		५	१२०.००	१	३६.००	६	१५६.००	१००.००	४५	४५०.००	१५३४.६७	६५४०.६७	८३०.९९	४३०.५२	५२७९.१६	६५४०.६७			

परिशिष्ट -३

राष्ट्रीय खाद्य तेल अभियान अंतर्गत "भातपड क्षेत्रामध्ये गळीतधान्य उत्पादन वाढविण्यासाठी कार्यक्रम : TRFA-Oilseeds "सन २०२३-२४

जिल्हानिहाय / बाबनिहाय भौतिक व आर्थिक कार्यक्रम (रु हजार)

अ. क्र.	जिल्हा	१) समूह पिक प्रात्यक्षिके										२) प्रमाणित बियाणे वितरण		३) एकात्मिक अन्नद्रव्ये व्यवस्थापन				
		मोहरी		जवस		करडई		भुईमुग		एकूण		रु.४०००/हे.		सूक्ष्म मूलद्रव्ये		जैविक कीटकनाशके		एकूण
		रु.३०००/हे.		रु.३०००/हे.		रु.३०००/हे.		रु.१००००/हे.						रु.५००/हे.		रु.५००/हे.		
		भौतिक (हे.)	आर्थिक	भौतिक (हे.)	आर्थिक	भौतिक (हे.)	आर्थिक	भौतिक (हे.)	आर्थिक	भौतिक (हे.)	आर्थिक	भौतिक (हे.)	आर्थिक	भौतिक (हे.)	आर्थिक	भौतिक (हे.)	आर्थिक	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९
१	ठाणे	०	०.००	०	०.००	०	०.००	१२०	१२००.००	१२०	१२००.००	८	३२.००	०	०.००	२५	१२.५०	१२.५०
२	रत्नागिरी	०	०.००	०	०.००	०	०.००	३३०	३३००.००	३३०	३३००.००	८	३२.००	०	०.००	०	०.००	०.००
३	सिंधुदुर्ग	०	०.००	०	०.००	०	०.००	२८०	२८००.००	२८०	२८००.००	८	३२.००	०	०.००	०	०.००	०.००
कोकण विभाग		०	०.००	०	०.००	०	०.००	७३०	७३००.००	७३०	७३००.००	२४	९६.००	०	०.००	२५	१२.५०	१२.५०
४	भंडारा	०	०.००	५०	१५०.००	३५०	१०५०.००	०	०.००	४००	१२००.००	९	३६.००	१५०	७५.००	१२५	६२.५०	१३७.५०
५	गोंदिया	५०	१५०.००	५०	१५०.००	४५०	१३५०.००	०	०.००	५५०	१६५०.००	९	३६.००	०	०.००	०	०.००	०.००
६	गडचिरोली	०	०.००	०	०.००	५००	१५००.००	२७०	२७००.००	७७०	४२००.००	८	३२.००	०	०.००	०	०.००	०.००
नागपूर विभाग		५०	१५०.००	१००	३००.००	१३००	३९००.००	२७०	२७००.००	१७२०	७०५०.००	२६	१०४.००	१५०	७५.००	१२५	६२.५०	१३७.५०
एकूण		५०	१५०.००	१००	३००.००	१३००	३९००.००	१०००	१००००.००	२४५०	१४३५०.००	५०	२००.००	१५०	७५.००	१५०	७५.००	१५०.००

अ. क्र.	जिल्हा	४) सिंचन साधने : पाईप्सचा पुरवठा		५) प्रशिक्षणे					६) संकीर्ण खर्च	७) प्रलंबित दायित्व सन २२-२३ (अ.जमाती)	एकूण	प्रवर्गनिहाय कार्यक्रम विगतवारी			
				शेतकरी प्रशिक्षण		अधिकारी प्रशिक्षण		एकूण				अ.जाती	अ.जमाती	सर्वसाधारण	एकूण
		रु. २४०००/प्रशिक्षण		रु. ३६०००/प्रशिक्षण		आर्थिक									
		भौतिक (मीटर)	आर्थिक	भौतिक (संख्या)	आर्थिक		भौतिक (संख्या)	आर्थिक							
१	२	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३
१	ठाणे	०	०.००	१	२४.००	१	३६.००	६०.००	३५.००	०.००	१३३९.५	६५.८७	१२३.२६	११५०.३७	१३३९.५०
२	रत्नागिरी	०	०.००	३	७२.००	०	०.००	७२.००	९०.००	०.००	३४९४.०	५४१.३९	१३.७४	२९३८.८७	३४९४.००
३	सिंधुदुर्ग	०	०.००	४	९६.००	०	०.००	९६.००	७५.००	०.००	३००३.०	२८३.०६	६.५०	२७१३.४४	३००३.००
कोकण विभाग		०	०.००	८	१९२.००	१	३६.००	२२८.००	२००.००	०.००	७८३६.५०	८९०.३२	१४३.५०	६८०२.६८	७८३६.५०
४	भंडारा	३०००	१५०.००	५	१२०.००	१	३६.००	१५६.००	४५.००	११५.६०	१७२४.५	४२०.९८	१५४.३७	१२६४.७५	१८४०.१०
५	गोंदिया	२०००	१००.००	८	१९२.००	०	०.००	१९२.००	५०.००	३०७.६२	२०२८.०	४५२.४९	५००.६७	१३८२.४६	२३३५.६२
६	गडचिरोली	२०००	१००.००	४	९६.००	०	०.००	९६.००	१११.००	११४.९१	४५३९.०	९१३.४६	११२६.५९	२६१३.८६	४६५३.९१
नागपूर विभाग		७०००	३५०.००	१७	४०८.००	१	३६.००	४४४.००	२०६.००	५३८.१३	८२९१.५०	१७८६.९३	१७८१.६३	५२६१.०७	८८२९.६३
एकूण		७०००	३५०.००	२५	६००.००	२	७२.००	६७२.००	४०६.००	५३८.१३	१६१२८.००	२६७७.२५	१९२५.१३	१२०६३.७५	१६६६६.१३